

Pētījums par klimata politikas integrāciju vietējā un reģionālā līmeņa teritorijas attīstības plānošanā

III sējums: Vadlīnijas

Pētījuma izpildītājs: SIA "Estonian, Latvian & Lithuanian Environment"

Pētījuma pasūtītājs: Klimata un enerģētikas ministrija (turpmāk – KEM)

Iepirkuma nosaukums: Pašreizējās izmantotās prakses novērtējums un vadlīniju izstrāde klimata pārmaiņu aspektu integrācijai nozaru politikās.

Iepirkuma identifikācijas numurs: KEM 2023/3

Pētījums tiek finansēts Norvēģijas finanšu instrumenta 2014.-2021. gada perioda programmas "Klimata pārmaiņu mazināšana, pielāgošanās tām un vide" projekta Nr. LV-CLIMATE-0001 "Klimata pārmaiņu politikas integrācija nozaru un reģionālajā politikā" ietvaros.

Saturs

Saīsinājumi	4
Lietoto terminu definīcijas	5
Kopsavilkums.....	7
Summary	9
Tabulu rādītājs.....	11
Attēlu rādītājs.....	11
Ievads	12
1. Rekomendācijas politikas veidotājiem.....	14
1.1. Rekomendācijas izmaiņām normatīvajos aktos un nacionālajos attīstības plānošanas dokumentos	15
1.2. Metodoloģiskās rekomendācijas politikas veidotājiem	23
2. Priekšlikumi finanšu instrumentu nosacījumu pilnveidošanai	29
3. Ieteikumi pašvaldībām un plānošanas reģioniem.....	33
4. Secinājumi.....	60
Izmantoto avotu saraksts	62
Pielikumi.....	69

Saīsinājumi

AER – atjaunojamie energoresursi

AP – Attīstības programma

CO₂ – oglekļa dioksīds

ES – Eiropas Savienība

FM – Finanšu ministrija

IAS – Ilgtspējīgas attīstības stratēģija

KEM – Klimata un enerģētikas ministrija

LPS – Latvijas Pašvaldību savienība

MK – Latvijas Republikas Ministru kabinets

SEG – siltumnīcefekta gāzes

SM – Satiksmes ministrija

TmP – Tematiskais plānojums

TP – Tematiskais plānojums

VARAM – Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija

ZEZ – Zemo emisiju zona

ZIZIMM – Zemes izmantošana, zemes izmantošanas maiņa un mežsaimniecība

Lietoto terminu definīcijas

Ekosistēmu pakalpojumi (ecosystem services)¹ – Ekosistēmu nodrošinātie materiālie un nemateriālie labumi, kas palīdz nodrošināt cilvēkiem piemērotus dzīves apstākļus. Piemēram, ekosistēmu pakalpojumi ietver pārtikas produktu, ūdens nodrošināšanu, plūdu regulēšanas funkciju, augsnes erozijas un slimību uzliesmojumu mazināšanas funkciju, kā arī nemateriālās vērtības.

Klimata pārmaiņas (climate change)² – izmaiņas klimata stāvoklī, kas veidojas balstoties uz izmaiņām zemeslodes atmosfērā, ko izraisa tiešas vai netiešas antropogēnās ietekmes, un kas pārsniedz dabīgās klimata svārstības salīdzināmos laika periodos.

Klimata pārmaiņu risks (climate change risk)¹ – Klimata pārmaiņu radīto seku risks. Klimata pārmaiņu risks raksturo apdraudējuma (piemēram, plūdu vai sausuma) varbūtību un to radīto potenciālo seku smagumu (ievainojumi, postījumi, dzīvotņu bojāeja, u.c.).

Klimatneitralitāte (climate neutrality)² – stāvoklis, kurā visas siltumnīcefekta gāzu emisijas tiek pilnā apmērā kompensētas ar oglekļa dioksīda piesaisti vai oglekļa dioksīda uztveršanu vai ar oglekļa dioksīda piesaisti un oglekļa dioksīda uztveršanu.

Klimatnoturība (climate resilience)² – sistēmu sociāla un ekoloģiska spēja absorbēt stresu un uzturēt savas funkcijas klimata pārmaiņu radītas ārējās spriedzes laikā, kā arī reorganizēt savu darbību, gatavojoties turpmākai klimata pārmaiņu ietekmei.

Oglekļa dioksīda (CO₂) piesaiste (carbon dioxide sequestration)¹ – process, kad fotosintēzes rezultātā, kurā iesaistīti auga valsts un citi organismi, no neorganiskajiem savienojumiem oglekļa dioksīda un ūdens, izmantojot gaismas enerģiju, tiek sintezētas organiskās vielas, kā arī skābeklis.

Oglekļa mazietilpīga attīstība (low carbon development) (turpmāk - OMA)¹ – ilgtspējīga ekonomiskā, vides un sociālā attīstība, kas balstīta gan uz zemām antropogēnām (cilvēku darbības radītām) siltumnīcefekta gāzu emisijām un augstu oglekļa dioksīda piesaistes līmeni, gan noturību pret klimata pārmaiņām, to radīto risku mazināšanu un klimata pārmaiņu radīto ieguvumu izmantošanu.

Pielāgošanās (adaptation)¹ – piemērošanās faktiskajam vai gaidāmajam klimatam un tā ietekmei. Antropogēnās sistēmās pielāgošanās mērķis ir mazināt vai novērst kaitējumu vai arī izmantot labvēlīgās iespējas. Dažās dabas sistēmās cilvēku iejaukšanās var sekmēt pielāgošanos gaidāmajam klimatam un tā ietekmei

¹ Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija. (2018). Latvijas pielāgošanās klimata pārmaiņām plāns laika posmam līdz 2030. gadam.

https://tap.mk.gov.lv/doc/2018_12/VARAMPI_061218_LPKPPlans.1263.docx [skatīts 13.03.24]

² Klimata likuma projekts (pēdējā uz 28.02.24. publiski pieejamā redakcija). https://tapportals.mk.gov.lv/legal_acts/7987de45-93fd-45e3-ac4c-948251c622d9 [skatīts 13.03.24]

Pilsētu "siltuma salas" efekts (urban heat island) – Fenomens, kad pilsētās izveidojas siltāks mikroklimats. Tas veidojas teritorijās, kur veģetācija lielās platībās tiek aizvietota ar pelēko infrastruktūru (asfalts, betons u.c.).

Zaļā infrastruktūra (green infrastructure)³ – augstas kvalitātes dabisko (mitrāji, palienes, dabiskie meži, piekrastes teritorijas), pusdabisko (atjaunoti biotopu fragmenti), mākslīgo teritoriju (zaļie parki) un atsevišķu elementu (koki, zaļās sienas, zaļie jumti, mežu ielāpi, dzīvžogi, kas var darboties kā vides koridori) tīkls. Zaļā infrastruktūra darbojas kā dabisks vētru, temperatūras, applūšanas briesmu, gaisa un ekosistēmu kvalitātes regulators.

Kļūdaina pielāgošanās (maladaptation)⁴ – darbības, kas var palielināt ar klimatu saistītu nelabvēlīgu iznākumu risku, tostarp palielinot siltumnīcefekta gāzu emisijas, palielinot vai mainot neaizsargātību pret klimata pārmaiņām, nevienlīdzīgākus rezultātus vai labklājības samazināšanos, tagad vai nākotnē.

³ Ministru kabineta 2020. gada 28. janvāra informatīvais ziņojums "Latvijas stratēģija klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050. gadam". <https://likumi.lv/ta/id/342214> [skatīts 13.03.24]

⁴European Union. (2023). Guidelines on Member States' adaptation strategies and plans. <https://climate.ec.europa.eu/system/files/2023-07/Guidelines%20on%20MS%20adaptation%20strategies%20and%20plans.pdf> [skatīts 13.03.24]

Kopsavilkums

Vadlīnijas ir "Pētījuma par klimata politikas integrāciju vietējā un reģionālā līmeņa teritorijas attīstības plānošanā" ietvaros izstrādātais noslēguma nodevums. Kopējais pētījuma mērķis ir novērtēt pašreizējo izmantoto praksi un izstrādāt vadlīnijas teritorijas attīstības plānošanas pilnveidošanai reģionālā un vietējā līmenī saistībā ar noteikto klimata politikas mērķu 2030. un 2050. gadam izpildi, lai virzītos uz klimatneitralitātes sasniegšanu un klimatnoturīguma nodrošināšanu.

Vadlīnijas izstrādātas, ņemot vērā iepriekšējos pētījuma īstenošanas etapos veiktā pašreizējās izmantotās prakses novērtējuma atziņas. To mērķis ir sniegt rekomendācijas politikas veidotājiem, plānošanas reģioniem un pašvaldībām efektīvākai klimata politikas aspektu integrēšanai teritorijas attīstības plānošanas procesā gan nacionālajā, gan reģionālajā un vietējā līmenī. Vadlīnijas sastāv no trīs saturiskajām daļām: (1) Rekomendācijas politikas veidotājiem (2) Priekšlikumi finanšu instrumentu nosacījumu pilnveidošanai, un (3) Metodoloģiskie ieteikumi pašvaldībām un plānošanas reģioniem.

Rekomendācijas politikas veidotājiem fokusējas uz nepieciešamajām izmaiņām normatīvajos aktos, kas neskar būtiskus trūkumus, bet gan koncentrējas uz papildu klimata politikas mērķu īstenošanu veicinošo aspektu integrāciju normatīvajos aktos, kā arī priekšlikumiem nacionālo teritorijas attīstības plānošanas dokumentu papildināšanu. Izvērtējuma rezultāta tika secināts, ka normatīvajos aktos būtisku šķēršļu klimata politikas īstenošanai nav un lielākās problēmas izriet no pašvaldību un plānošanas reģionu neharmonizētās pieejas prasību interpretācijā, kapacitātes un resursu trūkumā. Līdz ar to šajā sadaļā iekļautas arī metodiskās rekomendācijas politikas veidotājiem. Šīs metodiskās rekomendācijas iekļauj priekšlikumus veiksmīgākai normatīvo aktu prasību īstenošanai un pieeju harmonizācijai, līdz ar to tās primāri skar metodisko materiālu izstrādi, vadlīnijas, skaidrojumus un informācijas apkopošanu, kas harmonizētu normatīvo aktu prasību interpretēšanu pašvaldībās un plānošanas reģionos un veicinātu šo prasību sistemātisku īstenošanu, pamatojoties uz labo praksi.

Vērtējot finansējuma piešķiršanas procesu klimata politikas plānošanai un īstenošanai pieejamo finanšu instrumentu ietvaros, secināts, ka būtu jāstiprina klimata kritēriju integrācija projektu atlasē, priekšroku dodot tiem projektiem, no kuriem sagaidāms būtisks pienesums klimata mērķu sasniegšanā, nav identificēta negatīvās ietekmes pārnese un ir skaidri saskatāma saikne ar plānošanas mērķiem un prioritātēm. Līdz ar to **priekšlikumi finanšu instrumentu nosacījumu pilnveidošanai** iekļauj sarakstu ar kritērijiem, kuri būtu ciešāk integrējami projektu atlases procesos.

Vadlīniju pēdējā sadaļa ietver **metodoloģiskus ieteikumus pašvaldībām un plānošanas reģioniem**. Šie ieteikumi ietver daudzveidīgus priekšlikumus, kurus var īstenot pakāpeniski vai daļēji, ņemot vērā esošo situāciju un pašvaldību un plānošanas reģionu iespējas un prioritātes. Metodoloģiskie ieteikumi ietver gan tādas pamatelementus veiksmīgai klimata politikas plānošanai kā SEG emisiju bāzes stāvokļa aprēķini, oglekļa piesaistes avotu identificēšana un klimata pārmaiņu radīto risku novērtējums, gan jau konkrētus risinājumus klimata politikas mērķu sasniegšanai – ilgtspējīgu lietusūdens apsaimniekošanas risinājumu ieviešana, zaļie jumti, nosacījumi TIAN klimata riskiem pakļautajās teritorijās, pilsonisko klimata asambleju organizēšana u.t.t. Ņemot vērā teritorijas attīstības plānošanas dokumentu izstrādes laika periodus, lielāko daļu no rekomendācijām ir iespējams īstenot, arī negaidot nākamo plānošanas dokumentu izstrādes periodu, jo tās ir piemērojamas arī, piemēram, aktualizējot Investīciju plānus, izstrādājot lokālplānojumus un plānojot projektus un budžetu.

Summary

These guidelines are the final deliverable of the "Study on the Integration of Climate Policy into Local and Regional Spatial Development Planning". The overall objective of the study is to assess current practices and develop guidelines for improving spatial development planning at regional and local level in the context of meeting the 2030 and 2050 climate policy objectives to move towards climate neutrality and climate resilience.

The guidelines have been developed taking into account the findings of the assessment of current practice carried out during the previous stages of the study. The aim is to provide recommendations for policy makers, planning regions and municipalities to better integrate climate policy considerations into spatial development planning at national, regional and local level. The guidelines consist of three substantive parts: (1) Recommendations for policy makers (2) Proposals for improving the granting conditions under financial instruments, and (3) Methodological recommendations for municipalities and planning regions.

Recommendations to policy makers focus on necessary changes in legislation that do not address major gaps, but focus on integrating additional aspects of climate policy objectives into legislation, as well as proposals to complement national spatial development planning documents. The assessment concluded that there are no significant barriers to the implementation of climate policy in the legislation and that the main problems stem from the non-harmonised approach of municipalities and planning regions in the interpretation of requirements, as well as lack of capacity and resources. Consequently, this section also includes methodological recommendations for policy makers. These methodological recommendations include proposals for more successful implementation of regulatory requirements and harmonisation of approaches, and therefore primarily concern the development of methodological materials, guidelines, explanations and information gathering to harmonise the interpretation of regulatory requirements by municipalities and planning regions and to facilitate systematic implementation of these requirements based on good practice.

The assessment of the funding process under the financial instruments available for climate policy planning and implementation concludes that the integration of climate criteria in project selection should be strengthened, giving preference to projects that are expected to make a significant contribution to climate objectives, do not imply negative spill-overs and have a clear link to planning objectives and priorities. Consequently, the **proposals for improving the conditionality of the financial**

instruments include a list of criteria that should be more closely integrated into project selection processes.

The last section of the guidelines contains **methodological recommendations for municipalities and planning regions**. These recommendations include a wide range of proposals that can be implemented gradually or partially, taking into account the current situation and the capacity and priorities of municipalities and planning regions. The methodological recommendations range from basic elements for successful climate policy planning, such as GHG baseline calculations, identification of carbon sinks and climate change risk assessment, to concrete solutions to achieve climate policy objectives - implementation of sustainable stormwater management solutions, green roofs, special development conditions or restrictions in climate risk areas, organisation of citizen climate assemblies, etc. Given the timeframes for the development of spatial planning documents, most of the recommendations can be implemented without waiting for the next planning period, as they are also applicable, for example, to the updating of Investment Plans, the development of Local Plans and the planning of projects and budgets.

Tabulu rādītājs

Tabula nr. 1 Priekšlikumi normatīvajiem aktiem un plānošanas dokumentiem.....	15
Tabula nr. 2 Perspektīvi izskatāmie risinājumi.....	22
Tabula nr. 3 Metodoloģiskās rekomendācijas politikas veidotājiem	23
Tabula nr. 4 Priekšlikumi finanšu instrumentu nosacījumu pilnveidošanai.....	29
Tabula nr. 6 Ieteikumi pašvaldībām un plānošanas reģioniem.....	34
Tabula nr. 7 SEG aprēķinu metode pašvaldībās.....	69

Attēlu rādītājs

Attēls nr. 1 Rīgas AP definētie SEG samazināšanas mērķi	35
Attēls nr. 2 Rīgas AP ietvertie uzdevuma izpildes indikatori.....	36
Attēls nr. 3 Liepājas IAS definētās teritorijas ar augstu potenciālu VES (zilais svītrojums)	39
Attēls nr. 4 TP noteiktās VES teritorijas detālplānojums	39
Attēls nr. 5 Saldus novada pašvaldības energopārvaldības sistēma.....	40
Attēls nr. 6 Valmieras novada plakāts par energoefektivitātes pasākumiem	43
Attēls nr. 7 Vides un gaisa monitoringa stacija Ķīpsalā.....	45
Attēls nr. 8 LIFE-IP LatViaNature projekts.....	47
Attēls nr. 9 Klimata pārmaiņu risku novērtējums	48
Attēls nr. 10 Lietusūdeņu savākšanas baseins pie Rūjienas kultūras nama.....	49
Attēls nr. 11 Pilsētas pļavas Rīgā.....	50
Attēls nr. 12 Austrumlatvijas radošo pakalpojumu centra „Zeimuļs” ēkas zaļā jumta risinājumi ...	52
Attēls nr. 13 Iedzīvotāju iesaistes pasākumi Rīgas AP izstrādes laikā	56
Attēls nr. 14 Klimata asambleja Tartu (pa kreisi), klimata asamblejas Tallinā mājaslapa (pa labi) ...	57
Attēls nr. 15 Anketēšanas informatīvais plakāts projekta LifeLATESTadapt ietvaros	59

Ievads

Apvienoto Nāciju Organizācijas Vispārējās konvencijas par klimata pārmaiņām dalībvalstis Konvencijas Parīzes nolīguma ietvaros ir vienojušās ierobežot globālo vidējās temperatūras turpmāku paaugstināšanos 2°C robežās, salīdzinot ar pirmsindustriālo laikmetu. Eiropas Savienības (turpmāk – ES) dalībvalstis ir apņēmušās sasniegt klimatneitralitāti līdz 2050. gadam⁵. Mērķa sasniegšanai ES un nacionālā līmenī izstrādāti klimata politikas dokumenti – ES attīstības un stratēģiskie plānošanas dokumenti, Latvijas pielāgošanās klimata pārmaiņām plāns laika posmam līdz 2030. gadam⁶, Latvijas stratēģija klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050. gadam⁷, Nacionālais enerģētikas un klimata plāns 2021.-2030. gadam un citi attīstības un stratēģijas dokumenti. Virzībā uz klimatneitralitāti un klimatnoturību nepieciešams īstenot klimata pārmaiņu politikas un pasākumus visos līmeņos – valsts, reģionālā un vietējā līmenī. Ņemot vērā, ka plānošanas reģionu un pašvaldību funkciju izpilde izriet no attiecīgajiem normatīvajiem aktiem, nepieciešams nodrošināt, ka teritorijas attīstības plānošanas likumdošana un procesi atbilst starptautiskā un nacionālā līmeņa klimatneitralitātes mērķiem. Spēkā esošajos Latvijas normatīvajos aktos nav precīzi noteiktas prasības klimata pārmaiņu mazināšanas un pielāgošanās pasākumu integrēšanai teritorijas attīstības plānošanā. Tāpat pašlaik trūkst vienotas pieejas nacionālā līmeņa attīstības plānošanas dokumentos iekļauto klimata mērķu un pasākumu integrēšanai plānošanas reģionu un pašvaldību teritorijas attīstības plānošanā.

"Pētījuma par klimata politikas integrāciju vietējā un reģionālā līmeņa teritorijas attīstības plānošanā" (turpmāk – Pētījums) mērķis ir novērtēt pašreizējo izmantoto praksi un izstrādāt vadlīnijas teritorijas attīstības plānošanas pilnveidošanai reģionālā un vietējā līmenī saistībā ar noteikto klimata politikas mērķu 2030. un 2050. gadam izpildi, lai virzītos uz klimatneitralitātes sasniegšanu un klimatnoturīguma nodrošināšanu. Pētījuma kontekstā ar vietējo līmeni tiek saprastas pašvaldības, bet ar reģionālo līmeni – plānošanas reģioni.

Pētījums tika veikts trīs posmos. Pirmā pētījuma daļa, lewadziņojums, ietver pašreizējās izmantotās prakses izvērtējumu par teritorijas plānošanas procesu un kārtību vietējā un reģionālajā līmenī klimatneitralitātes un klimatnoturības mērķu sasniegšanā. Pētījuma otrā daļa, Starpziņojums, iekļauj piecu Latvijas pašvaldību: Rīgas un Liepājas valstspilsētu, Jēkabpils, Ludzas un Dobeles novadu pašvaldību un attiecīgo plānošanas reģionu teritorijas attīstības plānošanas dokumentu analīzi saistībā ar klimata politikas aspektu integrāciju. Šīs

⁵ Eiropas Komisija (2018) Komisijas paziņojums "Tīru planētu - visi! Stratēģisks Eiropas ilgtermiņa redzējums par pārticīgu, modernu, konkurētspējīgu un klimatneitrālu ekonomiku". <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0773> [skatīts 13.03.24]

⁶ Ministru kabineta 2019. gada 17. jūlija rīkojums Nr. 380 "Par Latvijas pielāgošanās klimata pārmaiņām plānu laika posmam līdz 2030. gadam". <https://likumi.lv/ta/id/308330> [skatīts 13.03.24]

⁷ Ministru kabineta 2020. gada 28. janvāra informatīvais ziņojums "Latvijas stratēģija klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050. gadam". <https://likumi.lv/ta/id/342214> [skatīts 13.03.24]

Vadlīnijas politikas veidotājiem, plānošanas reģioniem un pašvaldībām aptver pētījuma trešās daļas rezultātus.

Veicot tiesiskā ietvara un pašreizējās izmantotās prakses izvērtējumu (pētījuma levdziņojums un Starpziņojums), tika secināts, ka normatīvajos aktos, kas reglamentē pašvaldību un plānošanas reģionu teritorijas attīstības plānošanas procesus, nav konstatēti būtiski ierobežojumi klimata politikas mērķu integrēšanai vietējā un pašvaldības līmenī. Tajā pašā laikā, veicot detalizētu budžetu un piecu izvēlēto pašvaldību teritorijas attīstības plānošanas dokumentu izvērtējumu, kā arī aptaujājot un intervējot Latvijas pašvaldības un plānošanas reģionus, secināts, ka situācija ar klimata politikas (klimatneitralitātes un klimatnoturības veicināšanas) mērķi Latvijas pašvaldībās un plānošanas reģionos tiek integrēti nepietiekami un ir nepieciešamas skaidrākas norādes, informācija un vadlīnijas, lai harmonizētu pieeju.

Vadlīnijas izstrādātas ar mērķi sniegt rekomendācijas politikas veidotājiem, plānošanas reģioniem un pašvaldībām efektīvākai klimata politikas aspektu integrēšanai teritorijas attīstības plānošanas procesā gan nacionālajā, gan reģionālajā un vietējā līmenī. Izstrādājot Vadlīnijas, tika apkopoti iepriekšējo pētījuma posmu rezultāti un secinājumi, kas tika izrunāti darba grupā ar Klimata un enerģētikas ministrijas (turpmāk – KEM) un Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas (turpmāk – VARAM) pārstāvjiem, kā arī seminārā ar pašvaldību un plānošanas reģionu speciālistiem. Darba grupas un semināra atziņas tika ņemtas vērā, izstrādājot Vadlīniju gala redakciju. Vadlīnijas sastāv no trīs saturiskajām daļām:

1. **Rekomendācijas politikas veidotājiem**, kas ietver rekomendācijas izmaiņām nacionālajos normatīvajos aktos un attīstības plānošanas dokumentos, kā arī metodoloģiskos ieteikumus politikas veidotājiem.
2. **Priekšlikumi finanšu instrumentu nosacījumu pilnveidošanai.**
3. **Metodoloģiskie ieteikumi pašvaldībām un plānošanas reģioniem.**

Vadlīnijas primāri attiecas uz teritorijas attīstības plānošanu un ar to saistītajiem procesiem. Metodoloģiskie ieteikumi pašvaldībām un plānošanas reģioniem var tikt piemēroti gan teritorijas attīstības plānošanas dokumentu izstrādes ietvaros, gan budžeta un projektu plānošanā jau pašlaik. Savukārt rekomendācijas politikas veidotājiem prasa papildu darbības un administratīvo resursu esošās prakses pilnveidošanai.

1. Rekomendācijas politikas veidotājiem

Turpinājumā sniegti argumentēti ieteikumi teritorijas attīstības plānošanas normatīvo aktu prasību, plānošanas dokumentu un pieejamās informācijas un prakses pilnveidošanai kontekstā ar nepieciešamību veicināt klimatneitralitātes un klimata noturības mērķu sasniegšanu. Ieteikumi ir strukturēti divās apakšnodaļās: (1) Rekomendācijas izmaiņām normatīvajos aktos un nacionālajos attīstības plānošanas dokumentos un (2) Metodoloģiskās rekomendācijas politikas veidotājiem.

Visi ieteikumi ir strukturēti tabulās. 1.1. nodaļas 1. tabulā, kurā apkopotas rekomendācijas izmaiņām normatīvajos aktos un nacionālajos attīstības plānošanas dokumentos iekļauj konkrētus ieviešamus risinājumus, atbildīgo institūciju, iesaistītās puses, kā arī potenciālos riskus. Savukārt 2. tabulā iekļauti konceptuāli priekšlikumi potenciālajiem normatīvo aktu grozījumiem, kas ir izvērtējami ilgākā perspektīvā.

1.2. nodaļa iekļauj tabulu ar metodoloģiskajiem ieteikumiem politikas veidotājiem. Šo ieteikumu mērķis ir uzlabot normatīvo aktu prasību piemērošanu, harmonizējot prasību īstenošanas pieejas ar metodoloģisko norādījumu, papildu informācijas un vadlīniju starpniecību. Vienotu metodoloģisku norādījumu un skaidrojumu, kā arī papildu informācijas nepieciešamība izriet no šī pētījuma 1. etapā veiktajām aptaujām un intervijām.

1.1. Rekomendācijas izmaiņām normatīvajos aktos un nacionālajos attīstības plānošanas dokumentos

Tabula nr. 1 Priekšlikumi normatīvajiem aktiem un plānošanas dokumentiem

Nr.	Iespējamais risinājums	Skaidrojums un nepieciešamās izmaiņas	Atbildīgā institūcija	Iesaistītie	Riski	Komentāri
Pašvaldību un plānošanas reģionu darbību regulējošie normatīvie akti						
1.	Ministru kabineta noteikumi Nr. 240 "Vispārīgie teritorijas plānošanas, izmantošanas un apbūves noteikumi" (spēkā ar 22.05.2013.; ar grozījumiem, kas spēkā ar 16.10.2020.) ⁸					
1.1.	Iekļaut prasību dabā balstītu risinājumu un ilgtspējīgu lietusūdens apsaimniekošanas risinājumu izmantošanas veicināšanai	Lai veicinātu dabā balstītu risinājumu un ilgtspējīgu lietusūdens apsaimniekošanas risinājumu izmantošanu, rekomendēts stiprināt šādu risinājumu lomu caur Ministru kabineta noteikumiem. Ir izvērtējams, vai konkrētās vietās (siltuma salas efektam pakļautās teritorijas, spēcīgu nokrišņu radītu plūdu riskam pakļautās teritorijas) šādu risinājumu īstenošana būtu nosakāma kā obligāta.	VARAM	KEM, Latvijas Pašvaldību savienība	Ja prasību nosaka kā obligātu, tas var radīt nesamērīgi lielu finansiālu slogu vai tehniskas īstenošanas problēmas konkrētās vietās	Dabā balstītu risinājumu izmantošanas veicināšana caur normatīvo aktu prasībām tiek izskatīta projekta LIFE LATESTadapt ⁹ ietvaros, kurā VARAM ir viens no partneriem. Tiek rekomendēts ņemt vērā projekta rezultātus (kad šādi rezultāti būs pieejami), izvērtējot grozījumu nepieciešamību. Papildus, norādāms, ka projektētajiem ir pieejamas Latvijas apstākļiem pielāgotas ilgtspējīgo lietus ūdeņu apsaimniekošanas risinājumu projektēšanas vadlīnijas ¹⁰ .
1.2.	Noteikt, ka brīvo zaļo teritoriju rādītājā var	Lai gan pašlaik spēkā esošās prasības neierobežo tādu iespēju, lai veicinātu tās pielietošanu, tiek rekomendēts	VARAM		Nav identificēti	Tiks apspriests ar pašvaldībām un izvērtēts grozījumu projektā.

⁸ Ministru kabineta 2013. gada 30. aprīļa noteikumi Nr. 240 "Vispārīgie teritorijas plānošanas, izmantošanas un apbūves noteikumi". <https://likumi.lv/ta/id/256866> [skatīts 13.03.24]

⁹ LATESTadapt. (n.d.). Dabā balstītu un viedu risinājumu portfeļa izstrāde un demonstrēšana pilsētvides klimatnoturības uzlabošanai Igaunijā un Latvijā. <https://lifelatestadapt.viimsivald.ee/lv/sakuma-lapa/> [skatīts 12.03.2024]

Nr.	Iespējamais risinājums	Skaidrojums un nepieciešamās izmaiņas	Atbildīgā institūcija	Iesaistītie	Riski	Komentāri
	ieskaitīt ēkas zaļo jumtu platību	precizēt noteikumus, iekļaujot atrunu, ka brīvo zaļo teritoriju rādītājā var ieskaitīt ēkas zaļo jumtu platību.				
Nacionālie attīstības plānošanas dokumenti						
2.	Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam ¹¹					
2.1.	Neveicināt kūdras izmantošanu enerģētikā	Zem "Atjaunojamas un drošas enerģijas" prioritātes ir iekļauts risinājums kūdras izmantošanai siltumapgādē, kas atbilstoši pašreizējai starptautiskajai klimata politikai tiek vērtēts ar negatīvu kopējo ietekmi uz klimata mērķu sasniegšanu. Pārskatot spēkā esošo IAS vai izstrādājot IAS nākamajam plānošanas periodam, jātiecas harmonizēt Latvijas prioritātes ar ES klimata politikā noteikto.	Ministru kabinets	KEM	Dokuments netiek pārskatīts un attiecīgais risinājums netiek izņemts no spēkā esošā dokumenta	Gadījumā, ja plānošanas dokuments netiek pārskatīts, ņemot vērā tā vietu teritorijas attīstības plānošanas hierarhijā, tiek rekomendēts ņemt vērā, ka izstrādājot hierarhiski pakārtotus plānošanas dokumentus, attiecīgais risinājums netiek integrēts.
3.	Nacionālais attīstības plāns 2021.-2027. gadam ¹²					
3.1.	Iekļaut risinājumus pilsētu pārejai uz viedpilsētu modeli	Ņemot vērā plānošanas dokumenta tvērumu un būtību, tāda veida dokumentā būtu jāveicina arī pilsētu pāreja uz viedpilsētu modeli, kas	Valsts kanceleja (Pārresoru	SM; VARAM; KEM; Latvijas	Nav identificēti.	Nepieciešams izvērtēt risinājuma iekļaušanas NAP nepieciešamība kontekstā ar Digitālās transformācijas

¹⁰ CLEANTECH LATVIA. (2021). Ilgtspējīgo lietus ūdeņu apsaimniekošanas risinājumu izmantošanas metodiskie norādījumi un projektēšanas vadlīnijas <https://drive.google.com/file/d/19yTmOCioibPFBeGos-OqyUqeP1tm4V3/view> [skatīts 31.01.2024]

¹¹ Ministru kabinets. (2023). Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam (Latvija 2030). <https://www.mk.gov.lv/lv/latvijas-ilgtspējigas-attistibas-strategija> [skatīts 09.01.2024]

¹² Ministru kabinets. (2020). Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.-2027. gadam. <https://www.mk.gov.lv/lv/latvijas-nacionalais-attistibas-plans> [skatīts 09.01.2024]

Nr.	Iespējamais risinājums	Skaidrojums un nepieciešamās izmaiņas	Atbildīgā institūcija	Iesaistītie	Riski	Komentāri
		iekļauj arī pāreju uz klimatnoturīgākām un klimatneitralitāti veicinošām sistēmām. Šādu risinājumu integrēšana izvērtējama vai nu aktualizējot spēkā esošo NAP, vai izstrādājot NAP nākamajam plānošanas periodam.	koordinācijas centrs)	Pašvaldību savienība (turpmāk – LPS)		pamatnostādnēs 2021.-2027. gadam ¹³ iekļauto.
4.	Latvijas stratēģija klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050. gadam ¹⁴					
4.1.	Definēt pasākumus sabiedrības iesaistei klimata politikas plānošanā un īstenošanā	Plānošanas dokumentā kopumā iekļauti visi svarīgākie klimata politikas aspekti un kritēriji. Tiek rekomendēts stiprināt līdzdalības veicināšanu un sabiedrības iesaisti lēmumu pieņemšanā un attīstības plānošanas procesos, jo stratēģijā sabiedrībai paredzēta primāri reaktīva, nevis proaktīva loma. Rekomendēts noteikt konkrētus pasākumus, t.sk., klimata asambleju organizēšanu un zaļā līdzdalības budžeta ieviešanu pašvaldībās.	KEM	LPS		N/a

¹³ Ministru kabineta 2021. gada 7. jūlija rīkojums Nr. 490 "Par Digitālās transformācijas pamatnostādņēm 2021.–2027. gadam". <https://likumi.lv/ta/id/324715> [skatīts 23.03.2024]

¹⁴ Ministru kabineta 2020. gada 28. janvāra informatīvais ziņojums "Latvijas stratēģija klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050. gadam". <https://likumi.lv/ta/id/342214> [skatīts 09.01.2024]

Nr.	Iespējamais risinājums	Skaidrojums un nepieciešamās izmaiņas	Atbildīgā institūcija	Iesaistītie	Riski	Komentāri
4.2.	Iekļaut pasākumus klimatdrošināšanas principa piemērošanai un zaļā budžeta plānošanai pašvaldībās	Stratēģijā rekomendēts uzsvērt ar klimata politiku atbalstošu budžeta plānošanu saistītos risinājumus, nosakot pasākumus s principa piemērošanai un zaļā/ klimatneitrālā budžeta plānošanai pašvaldībās.	KEM	LPS	Konkrēti pasākumi netiek definēti, lai izvairītos no dublēšanas ar Klimata likumu un/ vai to integrēšana tiek atlikta, kamēr nav izstrādāti attiecīgie informatīvie materiāli	N/a
Budžeta līdzekļu piešķiršanu reglamentējošie normatīvie akti						
5.	Ministru kabineta noteikumi Nr. 934 "Noteikumi par budžetu izdevumu klasifikāciju atbilstoši funkcionālajām kategorijām" ¹⁵ , kā arī Ministru kabineta noteikumi Nr. 675 "Siltumnīcefekta gāzu inventarizācijas sistēmas, prognožu sistēmas un sistēmas ziņošanai par pielāgošanos klimata pārmaiņām izveidošanas un uzturēšanas kārtība" ¹⁶					
5.1.	Pilnveidot MK noteikumus Nr. 934 "Noteikumi par budžetu izdevumu klasifikāciju	Pašreizējā noteikumu redakcijā attiecībā uz klimata pārmaiņām klasifikācija nosaka, ka kods "05.300 Vides piesārņojuma novēršana un samazināšana" uzskaita "Darbības, kas saistītas ar integrēto	FM	KEM	Nepieciešama salāgošana ar valsts budžeta plānošanu un pāreju uz "zaļā budžeta"	Šobrīd ar klimatnoturību saistīto izdevumu klasifikācija ir neviennozīmīga. Neskatoties uz klasifikācijas esamību, bieži pašvaldības to brīvi interpretē, izdevumus un investīcijas, kuru pamatmērķis ir SEG

¹⁵ Ministru kabineta 2005. gada 13. decembra noteikumi Nr. 934 "Noteikumi par budžetu izdevumu klasifikāciju atbilstoši funkcionālajām kategorijām". <https://likumi.lv/ta/id/123806> [skatīts 09.01.2024]

¹⁶ Ministru kabineta 2022. gada 25. oktobra noteikumi Nr. 675 "Siltumnīcefekta gāzu inventarizācijas sistēmas, prognožu sistēmas un sistēmas ziņošanai par pielāgošanos klimata pārmaiņām izveidošanas un uzturēšanas kārtība". <https://likumi.lv/ta/id/336733> [skatīts 09.01.2024]

Nr.	Iespējamais risinājums	Skaidrojums un nepieciešamās izmaiņas	Atbildīgā institūcija	Iesaistītie	Riski	Komentāri
	atbilstoši funkcionālajām kategorijām”, papildinot esošo klasifikācijas aprakstu ar klimatnoturības veicināšanas pasākumiem	piesārņojuma kontroli un novēršanu, gaisa aizsardzību, <u>klimata pārmaiņu samazināšanu</u>, augsnes, virszemes un pazemes ūdens resursu aizsardzību, trokšņa, vibrācijas un smaku samazināšanu, piesārņoto teritoriju izpēti, attīrīšanu, kodoldrošību un aizsardzību pret radiāciju. Šīs darbības ietver pasākumus, lai kontrolētu, <u>samazinātu vai novērstu siltumnīcas efektu izraisošu gāzu</u> un citu piesārņotāju izplūdi, kas negatīvi ietekmē gaisa kvalitāti”. Zem koda "05.200 Notekūdeņu apsaimniekošana” uzskaita izdevumus, kas cita starpā ir saistīti ar <u>lietus ūdeni apsaimniekošanu</u>. Zem koda "05.600 Pārējā citur neklasificētā vides aizsardzība" uzskaita izdevumus, kas ir saistīti ar vides piesārņošanas un attīrīšanas regulēšanu un pārvaldīšanu, ieskaitot regulēšanu, uzraudzību, <u>politikas, plānu, programmu un budžetu izstrādāšanu</u>. Savukārt kategorija "04.740 Vairāku mērķu attīstības projekti” ietver sevī "Vairāku (integrētu) mērķu attīstības projekti parasti sastāv no to			principu izmantošanu, kas var prasīt ievērojamu laiku. Ieteikums varētu būt izmantots arī kā pārejas posma risinājums. Papildus vairākas atsevišķas vadlīnijas, kas attiecas uz budžeta zaļināšanu un citiem ilgtspējīgas finansēšanas jautājumiem var būt pretrunīgas; attiecīgi, nepieciešams izstrādāt vienotu pieeju šiem jautājumiem un	emisiju samazināšana, budžetā norādot zem dažādām izdevumu pozīcijām. Vienotas pieejas trūkums apgrūtina klimata politikas mērķu izpildei paredzēto budžeta līdzekļu uzskaiti, kā arī var netiešā veidā norādīt uz pašvaldības ekspertu izpratnes trūkumu par klimata politikas mērķiem un to saistību ar citām pašvaldības funkcijām. Atbilstošas klasifikācijas ieviešana atvieglotu arī pašvaldībām Ministru kabineta noteikumos Nr. 675 “Siltumnīcefekta gāzu inventarizācijas sistēmas, prognožu sistēmas un sistēmas ziņošanai par pielāgošanos klimata pārmaiņām izveidošanas un uzturēšanas kārtība” noteikto prasību par ikgadējiem īstenotajiem pielāgošanās pasākumiem izpildi. Papildus, ir ieteicams izstrādāt <u>vadlīnijas</u> pašvaldībām, plānošanas reģioniem, un potenciāli arī nozaru ministrijām, par klimata politikas kā horizontālās prioritātes mērķu integrēšanu budžetu plānošanas procesā, kā arī klimata politikas mērķu izpildei izmantotā finansējuma atbilstoši klasificēšanai budžeta plānošanas dokumentos (līdzīgas vadlīnijas izdevumu

Nr.	Iespējamais risinājums	Skaidrojums un nepieciešamās izmaiņas	Atbildīgā institūcija	Iesaistītie	Riski	Komentāri
		īstenošanai nepieciešamā kompleksa nodrošinājuma, piemēram, elektroenerģijas ražošana, <u>plūdu novēršana</u>, irigācija, navigācija un atpūta. " Ieteicams papildināt klasifikāciju ar atsevišķiem kodiem šādām izdevumu pozīcijām: - Apakškategorijas kodam 05.300 • Energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumi; • AER izmantošanas veicināšana, ieskaitot infrastruktūras izbūvi; • SEG emisiju samazināšana no transporta sektora un ar to saistītās darbības, ieskaitot bezemisiju transportlīdzekļu iegādi, elektroauto uzlādes infrastruktūras izbūvi, citi ilgtspējīgas mobilitātes			pēc iespējas integrēt līdzīga satura vadlīnijas vienotā dokumentā.	klasifikācijai iepriekš izstrādāja VARAM ¹⁷ un Izglītības ministrija ¹⁸).

¹⁷ Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija. (2019). Vadlīnijas pašvaldībām administratīvo izdevumu finanšu datu un budžeta analīzē indikatoru piemērošana. <https://drive.google.com/file/d/1o3thKtdrScYFOUpnTBCpdf6KBKMzaQNM/view> [skatīts 09.01.2024]

¹⁸ Izglītības un zinātnes ministrija. (2021). Vadlīnijas pašvaldībām izglītības netiešo izdevumu finanšu datu un budžeta analīzes indikatoru piemērošanai. <https://www.izm.gov.lv/lv/media/12770/download> [skatīts 09.01.2024]

Nr.	Iespējamais risinājums	Skaidrojums un nepieciešamās izmaiņas	Atbildīgā institūcija	Iesaistītie	Riski	Komentāri
		pasākumi, kas nav iekļauti zem 04.510. - Apakškatēgorija kodam 04.740 Dabā balstīto risinājumu un zaļās infrastruktūras ieviešana.				

Papildus tabulā nr. 1 uzskaitītajiem priekšlikumiem normatīvo aktu grozījumiem, izstrādāts arī saraksts ar perspektīvā izskatāmajiem risinājumiem, kuru ieviešanas lietderība ir detalizētāk izvērtējama.

Tabula nr. 2 Perspektīvi izskatāmie risinājumi

Nr.	Priekšlikums	Skaidrojums
1.	Noteikt, ka iedzīvotāju padomes var iesaistīties jautājumos, kas skar klimata pārmaiņu ierobežošanu un pielāgošanos tām	Iedzīvotāju padomes ir viens no efektīviem sabiedrības iesaistes veidiem teritorijas attīstībā. Pašvaldību likuma pašreizējās redakcijas 58. panta 2. daļā uzskaitītās pašvaldības funkcijas, no kurām izriet jautājumi, kuros iesaistās padomes, neiekļauj klimata pārmaiņu ierobežošanu un pielāgošanos tām. Tajā pašā laikā tas neliedz pašvaldībām, pamatojoties uz 58. panta 6. daļu, izveidot iedzīvotāju padomes arī klimata politikas jautājumu risināšanai. Līdz ar to tiek rekomendēts izvērtēt iespēju papildināt panta redakciju, iekļaujot arī jautājumus, kas attiecas uz klimata pārmaiņu ierobežošanas un pielāgošanās tām veicināšanu vai alternatīvi – papildināt izstrādātās “Vadlīnijas iedzīvotāju padomju veidošanai pašvaldībās” ¹⁹ , iekļaujot klimata politikas aspektus. Papildus, izvērtējams, vai būtu jāapkopo labā prakse iedzīvotāju padomju izveidē.
2.	Iekļaut klimatneitralitātes un klimatnoturības veicināšanu starp plānošanas reģionu kompetencēm	Ir jāizvērtē, vai reģionu nozīme klimata politikas plānošanā un ieviešanā būtu pastiprināma ar likuma starpniecību, attiecīgi precizējot Reģionālās attīstības likumā uzskaitītās kompetences (piemēram 16. prim panta 1. daļas 8. punkts), vai arī ar vadlīniju un informatīvo materiālu starpniecību, kas informētu par efektīvākajiem veidiem klimatneitralitātes un klimatnoturības veicināšanai plānošanas reģionu attīstības plānošanas ietvaros.
3.	Noteikt prasību, ka pielāgošanās klimata pārmaiņām stratēģija/ plāns ir izstrādājams vai nu kā atsevišķs dokuments, izvērsta daļa Klimata un enerģētikas plānā vai daļa no attīstības programmas	Klimata likuma projekta 46. un 47. pants nosaka plānošanas reģionu un pašvaldību pienākumus integrēt klimata politikas īstenošanas mērķus un pasākumus IAS un AP. Jāizvērtē, vai likumprojekts būtu papildināms ar nosacījumu, ka pielāgošanās stratēģija/ plāns ir izstrādājams vai nu kā atsevišķs dokuments, izvērsta daļa Klimata un enerģētikas plānā vai daļa no attīstības programmas, šādi nosakot obligātu prasību plānot pielāgošanos klimata pārmaiņām, kas pašlaik nav nostiprināta normatīvajos aktos.
4.	Veicināt aprites ekonomikas principu piemērošanu	Lai gan Atkritumu apsaimniekošanas likumā ir iekļauti nosacījumi, kas veicina apglabāto atkritumu daudzuma samazināšanas, būtu izvērtējama iespēja papildināt likumu ar papildu prasībām, kas veicinātu aprites ekonomikas principu piemērošanu un atkritumu rašanās samazināšanu pašvaldībās.

¹⁹ PROVIDUS. (2022). Vadlīnijas iedzīvotāju padomju veidošanai pašvaldībās”. <https://providus.lv/wp-content/uploads/2022/12/VADLINIJAS.pdf> [skatīts 11.03.2024]

1.2. Metodoloģiskās rekomendācijas politikas veidotājiem

Tabula nr. 3 Metodoloģiskās rekomendācijas politikas veidotājiem

Nr.	Priekšlikums	Skaidrojums un pamatojums	Atbildīgais	Komentārs
1.	Veicināt klimatdrošināšanas aspekta vērtēšanu saistošo noteikumu ietekmes uz vidi vērtēšanas procesā	Pašvaldību likuma 46. pants nosaka, kādi aspekti jāizvērtē, veicot saistošo noteikumu projekta ietekmes izvērtējumu, cita starpā iekļaujot ietekmes uz vidi izvērtējumu. VARAM izstrādātajās vadlīnijās "Saistošo noteikumu projekta paskaidrojuma raksts" ²⁰ norādīts, ka ietekme uz vidi iekļauj arī ietekmi uz klimatu. Ir jāizvērtē, vai dokumentā būtu jāakcentē klimatdrošināšanas aspekta piemērošana un vērtēšana saistošo noteikumu izstrādes procesā.	VARAM	N/A
2.	Izstrādāt metodiku SEG emisiju un piesaistes aprēķiniem pašvaldību līmenī	Lai veiktu mērķtiecīgu SEG samazināšanas mērķu noteikšanu un teritorijas attīstības plānošanas pasākumu izstrādi pašvaldību (un plānošanas reģionu) līmenī, ir būtiski veikt "bāzes stāvokļa" noteikšanu, kas kalpo par atskaites punktu pasākumu efektivitātes izvērtēšanai. Izvērtētajos dokumentos prevalē situācija, ka SEG bāzes stāvoklis noteikts nevis teritoriju attīstības plānošanas dokumentos, bet gan SECAP (klimata un enerģētikas plāni), nenodrošinot tiešu sasaisti ar teritorijas attīstības plānošanas mērķiem. Turklāt emisiju aprēķina metodes atšķiras no pašvaldības uz pašvaldību. Lai nodrošinātu, ka pašvaldību plānotie pasākumi un uzraudzība dod izvērtējamu pienesumu arī nacionālo mērķu sasniegšanā, ir svarīgi, ka tiek izmantota harmonizēta pieeja SEG aprēķinu veikšanai. Līdz ar to ir nepieciešami nacionāla līmeņa norādījumi šādu aprēķinu veikšanai.	KEM	Izstrādājot metodiku, rekomendēts apzināt pašvaldības, kurās jau veikti SEG emisiju aprēķini (piem., Rīga, Liepāja), izvērtējot viņu pieredzi un viedokli par datu pieejamību, izmantotajiem emisiju faktoriem u.t.t. SEG emisijas Latvijas pašvaldībās apkopotas Centrālās statistikas pārvaldes portālā ²¹ .

²⁰VARAM. (2023). "Saistošo noteikumu projekta paskaidrojuma raksts". <https://www.varam.gov.lv/lv/media/34908/download?attachment> [skatīts 11.03.2024]

²¹ Centrālās statistikas pārvalde. (n.d.). Siltumnīcefekta gāzu emisijas. <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/vide/regionalie-klimata-parmainu-raditaji/21326-siltumnicefekta-gazu-emisijas?themeCode=SG> [skatīts 26.03.2024]

Nr.	Priekšlikums	Skaidrojums un pamatojums	Atbildīgais	Komentārs
		Papildus, aprēķina metodikai jāaptver arī vienkāršota oglekļa piesaistes aprēķinu veikšana.		
3.	Izstrādāt vadlīnijas klimata pārmaiņu radīto risku un ievainojamības novērtēšanai pašvaldību un plānošanas reģionu līmenī	Pašlaik atbilstoši normatīvo aktu prasībām pašvaldībām nav obligāti jāizstrādā risku un ievainojamības novērtējumi; tomēr labā prakse rāda, ka efektīvu un sistemātisku pielāgošanos var plānot tikai balstoties uz klimata pārmaiņu risku novērtējumiem. Lai gan pastāv vairāki starptautiski informācijas avoti un metodiskas vietējā līmeņa pielāgošanās plānošanai, iekļaujot risku un ievainojamības novērtējumus, ir rekomendēts izstrādāt nacionālās vadlīnijas, kurā cita starpā būtu apkopoti izmantojamie nacionālie datu avoti un atsauces uz nacionāla līmeņa pētījumiem, kā arī politikas mērķiem un prioritātēm. Vadlīnijās būtu arī jānorāda sektori, kuri prioritāri aptverami risku novērtējumus.	KEM	Izstrādājot nacionālo metodiku, rekomendēts ņemt vērā jau pieejamos resursus, t.sk., Eiropas Komisijas un Eiropas Vides aģentūras izveidoto pilsētu pielāgošanās atbalsta rīku (<i>Urban Adaptation Support Tool</i> ²²). .
4.	Izstrādāt vadlīnijas pašvaldību un plānošanas reģionu investīciju plānu un budžeta izdevumu prioritizācijai, kas ņem vērā pašvaldības un plānošanas reģionu attīstības plānošanas dokumentu mērķus un prioritātes	Ieteicams izstrādāt vadlīnijas pašvaldībām, plānošanas reģioniem, un potenciāli arī nozaru ministrijām klimata politikas (kā arī citu pašvaldību, valsts un ES līmeņa horizontālo prioritāšu) kā horizontālās prioritātes mērķu integrēšanai budžeta plānošanas procesā. Pašvaldībām īpaši aktuāla būtu katrā pašvaldībā noteikto mērķu un prioritāšu pilnvērtīga integrēšana budžeta plānošanas procesā. Kā piemēru var minēt Rīgas valstspilsētas pašvaldībā izstrādāto un izmantoto novērtēšanas metodiku. Izstrādātajām vadlīnijām būtu jāņem vērā arī Klimata likumā (likumprojektā) iekļauto “klimatdrošināšanas” principu. Vadlīnijās būtu jāietver arī rekomendācijas budžeta projekta paskaidrojuma raksta izstrādei, ieskaitot informāciju par budžeta sasaisti ar pašvaldības attīstības plānošanas mērķiem, kā to paredz	FM, KEM, VARAM	Pašvaldību investīciju plānošanas procesā nereti trūkst pamatojuma un sasaistes ar pašvaldību un valsts plānošanas dokumentu mērķiem un prioritātēm. Pašvaldībām būtu jāizstrādā kritēriju kopa investīciju plānu izstrādei un pasākumu un darbību prioritizācijai. Vienlaikus ir jāatzīmē, ka papildu nosacījumu ievērošana atsevišķām pašvaldībām varētu radīt papildu administratīvo slogu. Jāatzīmē, ka vairākas atsevišķas vadlīnijas, kas attiecas un budžeta zaļināšanu un citiem ilgtspējīgas finansēšanas

²² Climate ADAPT. (n.d.). Urban Adaptation Support Tool. <https://climate-adapt.eea.europa.eu/en/knowledge/tools/urban-ast/step-0-0> [skatīts 08.03.2024]

Nr.	Priekšlikums	Skaidrojums un pamatojums	Atbildīgais	Komentārs
		Likums par budžetu un finanšu vadību, kā arī ar informāciju par budžeta izdevumu prioritizāciju.		jautājumiem, var būt pretrunīgas; attiecīgi – nepieciešams izstrādāt vienotu pieeju šiem jautājumiem un pēc iespējas integrēt līdzīga satura vadlīnijas vienotā dokumentā.
5.	Izstrādājot noteikumus finanšu instrumentu finansējuma izmantošanai, klimata politikas mērķus ievērot kā horizontālo prioritāti visās jomās	Klimata politikas mērķi tiek uzskatīti par horizontāliem ES un Latvijas attīstības plānošanas kontekstā, un tiem būtu jābūt atspoguļotiem arī investīciju programmu un atsevišķu projektu izstrādes ietvaros, t.i., arī to atbalsta programmu kontekstā, kas tiešā veidā nav saistītas ar enerģētikas, transporta vai vides aizsardzības sektoriem. Cita starpā, to var veicināt, pielietojot klimatdrošināšanas principus (sk. augstāk).	Visas atbildīgās ministrijas	N/A
6.	Nodrošināt valsts un pašvaldību kapacitātes celšanu attiecībā uz "Klimatdrošināšanas" principa izpratni un lietojumu	Saskaņā ar Klimata likuma projektu princips "Klimatdrošināšana" ir "process, kurā infrastruktūras projektu izstrādē tiek integrēti klimata pārmaiņu mazināšanas un pielāgošanās klimata pārmaiņām pasākumi, kas ļauj pieņemt informācijā balstītus lēmumus par projektiem, kas uzskatāmi par saderīgiem ar Parīzes nolīguma mērķi. Principa "Klimatdrošināšana" ietvaros izvērtē, vai noteiktā mērķa sasniegšanu var nodrošināt ar plānotajiem risinājumiem, novēršot infrastruktūras neaizsargātību pret iespējamo klimata ilgtermiņa ietekmi, vienlaikus nodrošinot investīciju projekta īstenotāja skaidrojumu vai novērtējumu par siltumnīcefekta gāzu emisiju samazinājumu un ievainojamības pret klimata pārmaiņām un risku apskatu. " 2021. gada 29. jūlija EK pieņēma paziņojumu "Tehniskie norādījumi par infrastruktūras klimatdrošināšanu 2021.–2027. gada periodā",	KEM, FM	N/A

Nr.	Priekšlikums	Skaidrojums un pamatojums	Atbildīgais	Komentārs
		kas iekļauj detalizētas metodiskas norādes par klimatdrošināšanas principa piemērošanu. Neskatoties uz to, ka šis dokuments sniedz detalizētu informāciju par šī principa piemērošanu un ir pieejams latviešu valodā, tas ir salīdzinoši tehnisks un grūti uzsverams cilvēkiem bez padziļinātām zināšanām attiecīgajā jomā. Līdz ar to ir nepieciešams nodrošināt valsts un pašvaldību kapacitātes celšanu attiecībā uz "Klimatdrošināšanas" principa izpratni un lietojumu, izstrādājot apmācības materiālus vai/un organizējot praktiskas apmācības par šo vadlīniju ievērošanu.		
7.	Izvērtēt iespēju, izstrādājot finansiāla atbalsta programmas, paredzēt iespēju vairākām pašvaldībām iesniegt kopīgus pieteikumus finansējuma saņemšanai, lai mazinātu administratīvo slogu un paātrināt projektu ieviešanu	Ar mērķi samazināt administratīvo slogu pašvaldības darbiniekiem, kā arī potenciāli veicināt finansiālo resursu efektīvāku izmantošanu mazākās pašvaldībās (kas nav valstspilsētas), ir ieteicams izvērtēt iespēju, izstrādājot finansiāla atbalsta programmas, paredzēt iespēju vairākām mazajām pašvaldībām iesniegt kopīgus pieteikumus. Šāds risinājums būtu pielietojams, izstrādājot programmas pasākumu īstenošanas noteikumus gan dažādu Eiropas Savienības Daudzgaļu finanšu instrumentu kontekstā, gan citu atbalsta programmu ietvaros (piemēram, Modernizācijas fonda vai Emisijas kvotu izsolīšanas instrumenta kontekstā). Potenciāli starpnieka lomu varētu nodrošināt plānošanas reģioni.	KEM, VARAM	Projekta ietvaros veikto interviju laikā vairāki pašvaldību eksperti ir norādījuši uz lielo administratīvo slogu, kas ir saistīts ar finansējuma piesaisti, kā iespējamo risinājumu piedāvājot vienkāršotus vai/un standartizētus risinājumus iepirkuma dokumentācijas izstrādei (piem., standartizēta specifikācija elektroautobusiem), kā arī iespēju vairākām pašvaldībām kopīgi startēt konkursos, lai izpildītu konkursa prasības.
8.	Paplašināt energoefektivitātes atbalsta programmas, iekļaujot tajās arī daudzdzīvokļu ēkas,	Nosakot īpašas prasības daudzdzīvokļu ēkām, kurām iepriekš veikti atsevišķi energoefektivitātes uzlabošanas pasākumi, finansējums kļūs pieejamāks lielākam daudzdzīvokļu dzīvojamo māju klāstam. Šādām ēkām pašreiz nav iespējas pieteikties papildus finansējumam tālākai energoefektivitātes uzlabošanai, ja dēļ iepriekš veiktiem daļējiem ēkas siltināšanas pasākumiem, nav iespējams izpildīt	KEM	N/A

Nr.	Priekšlikums	Skaidrojums un pamatojums	Atbildīgais	Komentārs
	kurām jau iepriekš ir veikti atsevišķi energoefektivitātes uzlabošanas pasākumi, t.i. mainīt obligātā enerģijas patēriņa samazinājuma prasības	obligātās enerģijas patēriņa samazinājuma prasības. Šādu ēku iekļaušana atbalsta programmās varētu veicināt turpmāko enerģijas patēriņa samazinājumu.		
9.	Izveidot un uzturēt vienotu valsts līmeņa klimata pārmaiņu informācijas portālu	Tiek rekomendēts paplašināt un uzturēt klimata.lv mājaslapu, kas kalpotu kā “vienas pieturas aģentūra” (<i>one stop shop</i>) dažādiem interesentiem. Nepieciešams uzturēt informāciju gan ar klimata plānošanas rīkiem, gan nodrošināt klimata pētījumu datubāzi, kā arī informēšanu par semināriem, informatīvajām kampaņām u.t.t. Mājaslapā vienotā veidā jāapkopo informācija par pašvaldībām un plānošanas reģioniem pieejamajiem finanšu instrumentiem klimata politikas īstenošanai. Atbilstoši pašvaldību un plānošanas reģionu vajadzībām, kas cita starpā izriet no šī pētījuma ietvaros veiktajām aptaujām un intervijām, mājaslapā nepieciešams uzturēt aktuālu informāciju par: - Izmaiņām normatīvo aktu prasībās attiecībā uz klimata politikas jautājumu plānošanu un īstenošanu - Vadlīnijām un rekomendācijām, kuras pašvaldībām un plānošanas reģioniem būtu jāizmanto, izstrādājot teritorijas attīstības plānošanas dokumentus - Pieejamajiem klimata datiem, rīkiem un informācijas avotiem - Pieejamajiem finanšu instrumentiem klimata politikas īstenošanai pašvaldībās un plānošanas reģionos	KEM	Regulāra klimata pārmaiņu portāla uzturēšana un aktualizēšana ir resursietilpīgs process, līdz ar to tiek rekomendēts to īstenot, pamatojoties uz kādu no diviem alternatīviem risinājumiem: 1) organizējot mājaslapas uzturēšanu kā ārpalpojumu, atvēlot tam paredzētu budžetu (Lietuvas piemērs: https://klimatokaita.lt/en/.) 2) izveidojot KEM štata vietu ekspertam, kas būtu atbildīgs par mājaslapas uzturēšanu un aktualizēšanu.

Nr.	Priekšlikums	Skaidrojums un pamatojums	Atbildīgais	Komentārs
		• Labās prakses piemēriem • Plānotajiem semināriem un pasākumiem klimata politikas plānošanā un īstenošanā		

2. Priekšlikumi finanšu instrumentu nosacījumu pilnveidošanai

Atbilstoši ES politikai klimatneitralitātes un klimatanoturības mērķu sasniegšanai ir vitāli nepieciešams finansējama plūsmas virzīt klimata un vides politikai atbilstošiem projektiem, kā arī “zaļināt” ES, valsts un pašvaldību budžetus. Šim mērķim EK ir izstrādājusi vairākus rīkus un principus, kas jau pašlaik ir pieejami politikas plānotājiem un projektu attīstītājiem. Izvērtējot pašvaldību un plānošanas reģionu projektu pieteikumus atbalstam no dažādiem finanšu instrumentiem, atbalsta mehānismiem un programmām, būtu jāņem vērā jau izstrādātie kritēriji, kas ilgtermiņā varētu palīdzēt standartizēt projektu atlases procesu. 4. tabulā ir sniegts apkopojums priekšlikumiem un kritērijiem, kurus rekomendēts ņemt vērā, plānojot finansējuma piešķiršanu. Atsevišķos gadījumos daļa vai visi no tabulā norādītajiem kritērijiem jau tiek izmantoti, nosakot projektu atlases nosacījumus, tomēr trūkst konsekvences šo kritēriju piemērošanā un ir nepieciešams stiprināt vienotas pieejas piemērošanu visu finanšu instrumentu atbalsta piešķiršanas procesā.

Tabula nr. 4 Priekšlikumi finanšu instrumentu nosacījumu pilnveidošanai

Nr.	Priekšlikums/Kritērijs	Skaidrojums un pamatojums
1.	Atbilstība pašvaldību attīstības plānošanas dokumentiem	Izvērtējot projektu pieteikumus atbalsta saņemšanai, prioritāti dod projektiem un pasākumiem, kas ir paredzēti vai kuri ir tiešā veidā saistīti par pašvaldību attīstības plānošanas dokumentiem, t.i., projekta pamatojumā ir jābūt atsaucēm uz pašvaldības plānošanas dokumentiem, īpaši AP rīcības plāniem. Izvērtējot esošajā plānošanas periodā (2021.-2027. gads) izstrādātos atbalsta programmu pasākumu īstenošanas noteikumus, var secināt, ka prasība, ka projekta idejai ir jābūt iekļautai kādā no pašvaldības attīstības plānošanas dokumentiem, ne vienmēr ir iekļauta vai izteikta viennozīmīgi.
2.	Atbilstība ES Taksonomijas prasībām	Izvērtējot projektu pieteikumus atbalsta saņemšanai, prioritāti dot projektiem, kas saskaņā ar ES Taksonomiju sniedz būtisku ieguldījumu vismaz vienā no ES Taksonomijā noteiktajām prioritātes jomām. ES izstrādāja vadlīnijas

Nr.	Priekšlikums/Kritērijs	Skaidrojums un pamatojums
		(norādījumus) ES Taksonomijas piemērošanai²³, kas būtu izmantojamas novērtējumā. Izvērtējot pašreiz spēkā esošo programmas pasākumu īstenošanas noteikumus, var secināt, ka atsevišķos gadījumos šī principa ievērošana nav viens no projektu pieteikumu atlases kritērijiem (piem., Taisnīgas pārkārtošanās fonda pasākuma "6.1.1.3. Atbalsts uzņēmējdarbībai nepieciešamās publiskās infrastruktūras attīstībai, veicinot pāreju uz klimatneitrālu ekonomiku"²⁴ gadījumā). Izvērtējot pašreiz spēkā esošos programmas pasākumu īstenošanas noteikumus, var secināt, ka atsevišķos gadījumos šī principa ievērošana nav viens no projektu pieteikumu atlases kritērijiem.
3.	Atbilstība principam "Nenodarīt būtisku kaitējumu"	Izvērtējot projektu pieteikumus atbalsta saņemšanai, atbalsta tikai tos projektus un pasākumus, kas atbilst principam "Nenodarīt būtisku kaitējumu", kas ir pamatots ar pilnvērtīgu novērtējumu, atbilstoši pieejamajām vadlīnijām²⁵. Šis princips jau šobrīd ir plaši piemērots, kas ir pozitīvi vērtējams, tomēr ir jāstiprina arī novērtējumu kvalitāte.
4.	Atbilstība principam "Klimatdrošināšana"	Izvērtējot projektu pieteikumus atbalsta saņemšanai, prioritāti dod projektiem un pasākumiem, kas atbilst principam "Klimatdrošināšana". Atbilstības novērtējuma ietvaros izvērtē, vai noteiktā mērķa sasniegšanu var nodrošināt ar plānotajiem risinājumiem, novēršot infrastruktūras neaizsargātību pret iespējamo klimata ilgtermiņa ietekmi, vienlaikus nodrošinot investīciju projekta īstenotāja skaidrojumu vai novērtējumu par siltumnīcefekta gāzu emisiju samazinājumu un

²³ EK (2023). ES Taksonomijas kompasa. <https://ec.europa.eu/sustainable-finance-taxonomy/taxonomy-compass/the-compass> [skatīts 08.03.2024.]

²⁴ Centrālā finanšu un līgumu aģentūra (2023.) 6.1.1.3. Atbalsts uzņēmējdarbībai nepieciešamās publiskās infrastruktūras attīstībai, veicinot pāreju uz klimatneitrālu ekonomiku, 1. kārtā <https://www.cfla.gov.lv/lv/6-1-1-3> [skatīts 20.03.2024.]

²⁵ Finanšu ministrija (2023). Principa "Nenodarīt būtisku kaitējumu" novērtējums . https://tapportals.mk.gov.lv/attachments/legal_acts/additional_documents/67a24ff8-b692-4afc-bd8a-f94a5360f107/download [skatīts 08.03.2024.]

Nr.	Priekšlikums/Kritērijs	Skaidrojums un pamatojums
		ievainojamības pret klimata pārmaiņām un risku apskatu. Izvērtējums ir jāveic atbilstoši noteiktai metodikai²⁶. Atsevišķos gadījumos šī horizontālā principa ievērošana ir iekļauta kā prasība finansējuma saņēmējiem (piemēram, 2024. gada 16. janvāra MK noteikumi Nr. 54 attiecībā uz ES kohēzijas politikas programmas 2021.–2027. gadam 2.2.3.5. pasākuma "Gaisa piesārņojuma samazināšanas pasākumi pašvaldībās"²⁷ izpildi). Vienlaicīgi, citu pasākumu īstenošanas noteikumi šādu prasību neparedz (piemēram, 2023. gada 7. februāra MK noteikumi Nr. 57 attiecībā uz ES Atveseļošanas un noturības mehānisma plāna 1.1.1.3.i. investīcijas "Pilnveidota veloceļu infrastruktūra"²⁸ īstenošanu).
5.	Projektu pamatojums ar riskos balstītu klimata pārmaiņu ietekmes novērtējumu	Izvērtējot pielāgošanās klimata pārmaiņām projektu pieteikumus atbalsta saņemšanai, prioritāti dod projektiem un pasākumiem, kuru vajadzība ir pamatota ar riskos balstītu klimata pārmaiņu ietekmes novērtējumu.
6.	Zaļā iepirkuma piemērošana	Izvērtējot klimata pielāgošanas projektu pieteikumus atbalsta saņemšanai, prioritāti dod projektiem un pasākumiem, kuru īstenošanā ir plānots piemērot zaļo iepirkumu plašāk nekā paredzēts atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajām obligātajām prasībām.

²⁶ EK (2021). Komisijas paziņojums "Tehniskie norādījumi par infrastruktūras klimatdrošināšanu 2021.–2027. gada periodā" (2021/C 373/01). [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021XC0916\(03\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021XC0916(03)) [skatīts 31.01.2024.]

²⁷ Ministru kabinets (2024). Ministru kabineta noteikumi Nr. 54 "Eiropas Savienības kohēzijas politikas programmas 2021.–2027. gadam 2.2.3. specifiskā atbalsta mērķa "Uzlabot dabas aizsardzību un bioloģisko daudzveidību, "zaļo" infrastruktūru, it īpaši pilsētvidē, un samazināt piesārņojumu" 2.2.3.5. pasākuma "Gaisa piesārņojuma samazināšanas pasākumi pašvaldībās" pirmās un otrās projektu iesniegumu atlases kārtas īstenošanas noteikumi", <https://likumi.lv/ta/id/349191-eiropas-savienibas-kohezijas-politikas-programmas-20212027-gadam-223-specifiska-atbalsta-merka-uzlabot-dabas-aizsardzibu-un-biologisko-daudzveidibu-zalo-infrastrukturu-it-ipasi-pilsetvide-un-samazinat-piesarnojumu-2235-pasakuma-gaisa-piesarnojuma-samazinanas-pasakumi-pasvaldibas-pirmas-un-otras-projektu-iesniegumu-atlases-kartas-istenosanas-noteikumi> [skatīts 20.03.2024.]

²⁸ Ministru kabinets (2023) Ministru kabineta noteikumi Nr. 57 "Eiropas Savienības Atveseļošanas un noturības mehānisma plāna 1. komponentes "Klimata pārmaiņas un vides ilgtspēja" 1.1. reformu un investīciju virziena "Emisiju samazināšana transporta sektorā" 1.1.1.r. reformas "Rīgas metropoles areāla transporta sistēmas zaļināšana" 1.1.1.3.i. investīcijas "Pilnveidota veloceļu infrastruktūra" īstenošanas noteikumi", <https://likumi.lv/ta/id/339444-eiropas-savienibas-atveselosanas-un-noturibas-mehanisma-plana-1-komponentes-klimata-parmainas-un-vides-ilgtspēja-1-1-reformu> [skatīts 20.03.2024.]

Nr.	Priekšlikums/Kritērijs	Skaidrojums un pamatojums
7.	Klimata politika un Zaļais kurss kā horizontālas prioritātes	Izvērtējot klimata pielāgošanas projektu pieteikumus atbalsta saņemšanai, prioritāti dod projektiem un pasākumiem, kuros klimata politika un citas Zaļā kursa prioritātes ir izvirzītas kā horizontālas prioritātes. Tas attiecas arī uz projektiem, kuru primārais mērķis nav saistīts ar šīm prioritātēm. Piemēram, starp projektiem, kuru mērķis ir uzlabot pilsētvidi, izveidojot bērnu spēļu laukumu, augstāku vērtējumu saņemtu pieteikums, kurā ir piedāvāti risinājumu noēnojumam vai/un dabā balstīti risinājumu lietus notekūdeņu novadīšanai (pielāgošanās klimata pārmaiņām elements).

3. Ieteikumi pašvaldībām un plānošanas reģioniem

Šajā nodaļā apkopoti praktiski ieteikumi pašvaldībām un plānošanas reģioniem, lai veicinātu to virzību un klimatneitralitātes un klimatnoturības mērķu sasniegšanu teritorijas attīstības plānošanas ietvaros. Priekšlikumi aptver gan metodoloģiskus ieteikumus teritorijas attīstības plānošanas dokumentu izstrādei, gan projektu idejas, kuras var īstenot gan teritorijas attīstības plānošanas dokumentu izstrādes ietvaros, gan ārpus tās. Tabulas komentāru sadaļa iekļauj praktisku informāciju, kas var noderēt, īstenojot priekšlikumus. Tabula iekļauj arī labās prakses piemērus, primāri fokusējoties uz labo praksi Latvijas pašvaldībās un plānošanas reģionos, uz kuriem attiecas vienots nacionālais tiesiskais satvars. Latvijas piemēri uzskaitīti, lai veicinātu labās prakses pārnesi un pieredzes apmaiņu starp pašvaldībām un plānošanas reģioniem, kā arī sniegtu iespēju sazināties ar attiecīgajiem labās prakses ieviesējiem, lai uzzinātu vairāk par īstenotajām iniciatīvām. Dažos gadījumos labās prakses piemēri izvēlēti no citām valstīm, lai labāk atspoguļotu ietvertās rekomendācijas īstenošanas iespējas.

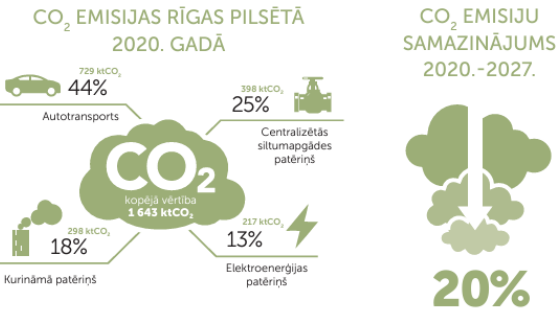
Nr. p.k.	Risinājums	Skaidrojums	Komentāri
1.	Veikt SEG emisiju bāzes stāvokļa aprēķinus	Pašvaldībām joprojām nav izstrādāta vienota metodoloģija SEG emisiju aprēķiniem, līdz ar to tajās pašvaldībās, kur veikti aprēķini, dati nav harmonizēti un ne visos gadījumos salīdzināmi starp pašvaldībām. Nepieciešams veikt SEG emisiju bāzes stāvokļa aprēķinus, uz kuru pamata noteikt konkrētus, izmēramus SEG emisiju samazināšanas mērķus. Nepieciešamas vienotas nacionāla līmeņa vadlīnijas, kā pašvaldībām rēķināt SEG emisijas un kādus datus izmantot SEG emisiju aprēķinos.	Pašlaik pašvaldībām nav pieejama vienota Latvijai pielāgota metodika SEG emisiju aprēķiniem. Divas no analizētajām pašvaldībām vadījās pēc IPCC metodiskajiem norādījumiem²⁹. Trīs pašvaldības ir veikušas SEG emisiju bāzes stāvokļa aprēķinus, pamatojoties uz Mēru Pakta noteikto metodoloģiju³⁰. Jāņem vērā, ka šī metodika ir izstrādāta tādā veidā, lai būtu pieejama visām pilsētām ES, kas pievienojas paktam, līdz ar to nacionālie apsvērumi tajā nav integrēti. Neskatoties uz to, kamēr nav pieejama Latvijas pašvaldību situācijai pielāgota metodika SEG aprēķinu veikšanai, tiek rekomendēts izmantot pieejamās ārējās metodikas, t.sk., Mēru Pakta metodiku, kas piemērota jau vairākās Latvijas pašvaldībās. Veicot SEG emisiju aprēķinus, var izmantot jau pieejamos datus par SEG emisijām, t.sk., "Siltumnīcefekta gāzu emisijas reģionos, valstspilsētās un novados"³¹, Reģionālos klimata pārmaiņu rādītājus³².

²⁹ Task Force on National Greenhouse Inventories. <https://www.ipcc-nggip.iges.or.jp/> [skatīts 13.03.2024]

³⁰ Covenant of Mayors. Reporting. <https://eu-mayors.ec.europa.eu/en/resources/reporting> [skatīts 11.03.2024]

³¹ Siltumnīcefekta gāzu emisijas reģionos, valstspilsētās un novados 2020 – 2021. CSP. https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_ENV_GP_GPE/GPE020 [skatīts 20.03.2024]

³² Reģionālie klimata pārmaiņu rādītāji. CSP. <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/vide/regionalie-klimata-parmainu-raditaji/21326-siltumnicefekta-gazu-emisijas?themeCode=SG> [skatīts 20.03.2024]

Nr. p.k.	Risinājums	Skaidrojums	Komentāri
		Labās prakses piemērs <i>Rīgas Attīstības programmā 2022.-2027. gadam³³ SEG emisiju samazināšana ir noteikta starp prioritātēm un viscaur dokumentam. Galvenā prioritāte izvirza mērķi samazināt CO₂ emisijas pret bāzes vērtību par 20%. Attīstības programmas Rīcības³⁴ un Investīciju plānam³⁵ ir noteikta sistemātiska pieeja mērķu sasniegšanai.</i>	
2.	Definēt pasākumu uzraudzības indikatorus	Lai varētu uzraudzīt noteikto pasākumu efektivitāti un devumu noteikto mērķu sasniegšanā, ir svarīgi definēt mērāmus, sasniedzamus, klimata politikā balstītus indikatorus teritorijas attīstības plānošanas dokumentos definēto pasākumu, kas ir noteikti klimata politikas mērķu sasniegšanai, uzraudzībai un izvērtēšanai.	N/A

³³ Rīgas domes Pilsētas attīstības departaments. (2022). Rīgas attīstības programma 2022. – 2027. gadam: Stratēģiskā daļa. https://www.rdpad.lv/wp-content/uploads/2022/07/AP2027_Programma_Apstiprinata_1284.pdf [skatīts 13.03.24]

³⁴ Rīgas domes Pilsētas attīstības departaments. (2023). Rīgas attīstības programma 2022. – 2027. gadam: Rīcības plāns https://www.rdpad.lv/wp-content/uploads/2023/07/Ricibas_plans_RD-23-2818-le.pdf [skatīts 13.03.24]

³⁵ Rīgas domes Pilsētas attīstības departaments. (2022). Rīgas attīstības programma 2022. – 2027. gadam: Investīciju plāns 2023.-2025. gadam. https://www.rdpad.lv/wp-content/uploads/2023/07/Investiciju_plans_RD-23-2818-le.pdf [skatīts 13.03.24]

Nr. p.k.	Risinājums	Skaidrojums	Komentāri																																								
	Labās prakses piemērs Rīgas AP identificēti izpildes indikatori mērķim “Laba vides kvalitāte un noturīga pilsētas ekosistēma klimata pārmaiņu mazināšanai” (piem., “Īstenoto vides, klimata un energopratības izglītības pasākumu skaits pašvaldībā, periodā”, “Enerģētikas nabadzības mazināšanas pasākumu skaits, periodā”). Tāpat definēti dažādi prioritātes rādītāji – t.sk., “Kopējais (aprēķinātais) CO₂ emisijas samazinājums pret bāzes gadu”, “Šķiroto atkritumu īpatsvars pret kopējo daudzumu”, “Reģistrēto energokopienu skaits” u.c. Attēls nr. 2 Rīgas AP ietvertie uzdevuma izpildes indikatori UZDEVUMU IZPILDES INDIKATORI <table><tr><th>RĀDĪTĀJS</th><th>SAISTĪBA AR UZDEVUMIEM (uzdevumu ID)</th><th>BĀZES VĒRTĪBA</th><th>MĒRĶA VĒRTĪBA</th><th>DATU AVOTS, PIEZĪMES</th></tr><tr><td>Jaunizveidoto enerģētikas, vides un klimata datu kopu skaits pašvaldības datubāzē, periodā</td><td>P03-01</td><td>0 (2021)</td><td>4 (2027)</td><td>REA, RD ITC</td></tr><tr><td>Īstenoto vides, klimata un energopratības izglītības pasākumu skaits pašvaldībā, periodā</td><td>P03-01</td><td>0 (2021)</td><td>70 (2027)</td><td>REA</td></tr><tr><td>Pašvaldības ēku īpatsvars, no kurām tiek ievākti dati par ēku energoefektivitāti</td><td>P03-01</td><td>5,92% (2021)</td><td>100% (2027)</td><td>REA</td></tr><tr><td>Attīrīto piesārņoto vietu platība, periodā</td><td>P03-02</td><td>0 (2021)</td><td>5 ha (2027)</td><td>RD MVD</td></tr><tr><td>Realizēto projektu skaits, kas mazina lietus notekūdens nonākšanu centralizētās kanalizācijas kopsistēmā, periodā</td><td>P03-03</td><td>0 (2021)</td><td>20 (2027)</td><td>SIA “Rīgas ūdens”, RD SD</td></tr><tr><td>Realizēto aprites ekonomikas veicināšanas pasākumu skaits, periodā</td><td>P03-06</td><td>0 (2021)</td><td>20 (2027)</td><td>REA</td></tr><tr><td>Enerģētikas nabadzības mazināšanas pasākumu skaits, periodā</td><td>P03-06</td><td>0 (2021)</td><td>7 (2027)</td><td>REA</td></tr></table>			RĀDĪTĀJS	SAISTĪBA AR UZDEVUMIEM (uzdevumu ID)	BĀZES VĒRTĪBA	MĒRĶA VĒRTĪBA	DATU AVOTS, PIEZĪMES	Jaunizveidoto enerģētikas, vides un klimata datu kopu skaits pašvaldības datubāzē, periodā	P03-01	0 (2021)	4 (2027)	REA, RD ITC	Īstenoto vides, klimata un energopratības izglītības pasākumu skaits pašvaldībā, periodā	P03-01	0 (2021)	70 (2027)	REA	Pašvaldības ēku īpatsvars, no kurām tiek ievākti dati par ēku energoefektivitāti	P03-01	5,92% (2021)	100% (2027)	REA	Attīrīto piesārņoto vietu platība, periodā	P03-02	0 (2021)	5 ha (2027)	RD MVD	Realizēto projektu skaits, kas mazina lietus notekūdens nonākšanu centralizētās kanalizācijas kopsistēmā, periodā	P03-03	0 (2021)	20 (2027)	SIA “Rīgas ūdens”, RD SD	Realizēto aprites ekonomikas veicināšanas pasākumu skaits, periodā	P03-06	0 (2021)	20 (2027)	REA	Enerģētikas nabadzības mazināšanas pasākumu skaits, periodā	P03-06	0 (2021)	7 (2027)	REA
RĀDĪTĀJS	SAISTĪBA AR UZDEVUMIEM (uzdevumu ID)	BĀZES VĒRTĪBA	MĒRĶA VĒRTĪBA	DATU AVOTS, PIEZĪMES																																							
Jaunizveidoto enerģētikas, vides un klimata datu kopu skaits pašvaldības datubāzē, periodā	P03-01	0 (2021)	4 (2027)	REA, RD ITC																																							
Īstenoto vides, klimata un energopratības izglītības pasākumu skaits pašvaldībā, periodā	P03-01	0 (2021)	70 (2027)	REA																																							
Pašvaldības ēku īpatsvars, no kurām tiek ievākti dati par ēku energoefektivitāti	P03-01	5,92% (2021)	100% (2027)	REA																																							
Attīrīto piesārņoto vietu platība, periodā	P03-02	0 (2021)	5 ha (2027)	RD MVD																																							
Realizēto projektu skaits, kas mazina lietus notekūdens nonākšanu centralizētās kanalizācijas kopsistēmā, periodā	P03-03	0 (2021)	20 (2027)	SIA “Rīgas ūdens”, RD SD																																							
Realizēto aprites ekonomikas veicināšanas pasākumu skaits, periodā	P03-06	0 (2021)	20 (2027)	REA																																							
Enerģētikas nabadzības mazināšanas pasākumu skaits, periodā	P03-06	0 (2021)	7 (2027)	REA																																							
3.	Identificēt oglekļa piesaistes avotus	Tā ka oglekļa piesaiste spēlē būtisku lomu klimatneitralitātes mērķu sasniegšanā, ir svarīgi identificēt lielākos oglekļa piesaistes avotus pašvaldībā un noteikt mērķtiecīgus pasākumus šo teritoriju aizsardzībai, kā arī mērķus piesaistes palielināšanai vai nesamazināšanai.	Lai gan labā prakse būtu veikta SEG emisiju un piesaistes aprēķinus visiem avotiem, pašlaik nav pieejama vienkāršota nacionāla piesaistes aprēķinu metodoloģija, ko pašvaldības varētu izmantot bez īpašas kompetences un padziļinātām zināšanām ZIZIMM sektorā. Neskatoties uz to, pastāv starptautiskie norādījumi un metodikas, ko var izmantot piesaistes aprēķinos, piemēram, IPCC metodikas ³⁶ , kā arī metodoloģija, kas izmantota nacionālā inventarizācijas ziņojuma																																								

³⁶ Task Force for National Greenhouse Gas Inventories. <https://www.ipcc-nggip.iges.or.jp/> [skatīts 13.03.2024]

Nr. p.k.	Risinājums	Skaidrojums	Komentāri
			izstrādē ³⁷ . Ņemot vērā aprēķinu komplicēto metodoloģiju, pirmais solis būtu apzināt potenciālos SEG piesaistes avotus un to platības.
	Labās prakses piemērs <i>Kurzemes plānošanas reģiona Attīstības programmā 2021.-2027. gadam stratēģiskā daļa³⁸ aprakstos esošo situāciju min ne tikai SEG samazināšanu caur emisiju avotiem, bet arī piesaisti: “Neskatoties uz to, ka Latvijā kopējās SEG emisijas kopš 1990. līdz 2017.gadam ir samazinājušās par 56,9%, mežizstrādes pieaugums un mazāks dzīvās biomasas pieaugums meža zemēs ietekmēja to, ka CO2 piesaiste ir samazinājusies par 82,63% šajā pašā laika periodā.” Tiek identificētas nozares, kuras īpaši veicina CO2 piesaistes samazinājumu: “Ņemot vērā, ka vairākas Kurzemes reģiona vadošās nozares savā darbībā paļaujas uz fosilo energoresursu izmantošanu, transportēšanu un uz CO2 piesaistes samazināšanu (piemēram, lauksaimniecība, ostu darbība, mežsaimniecība, kūdras izstrāde) (...),pāreja uz klimata neitralitāti nozīmē milzīgus izaicinājumus (...) (32.lpp)”.</i> <i>SIA “Rīgas meži” (pašvaldības uzņēmums) savā 2022. gada Ilgtspējas pārskatā atskaitījās gan par atjaunotajām meža platībām (404,37 ha), gan par piesaistīto CO₂ apjomu (palielinājums: 5,8 %)³⁹. Dati par mežu platībām un to piesaistes potenciālu (t.sk., aprēķini) var tikt izmantoti arī pašvaldības teritorijas attīstības plānošanā.</i>		
3.1.	<i>Oglekļa piesaistei nozīmīgu teritoriju identificēšana IAS</i>	Rekomendēts oglekļa piesaistei nozīmīgākās teritorijas norādīt IAS (piem., telpiskās attīstības perspektīvā).	Attēlojot oglekļa piesaistei nozīmīgas teritorijas (meži, purvi) IAS, tas dod pamatu attiecīgo teritoriju aizsardzībai un piesaistes potenciāla palielināšanai hierarhiski zemākajos teritorijas attīstības plānošanas dokumentos.

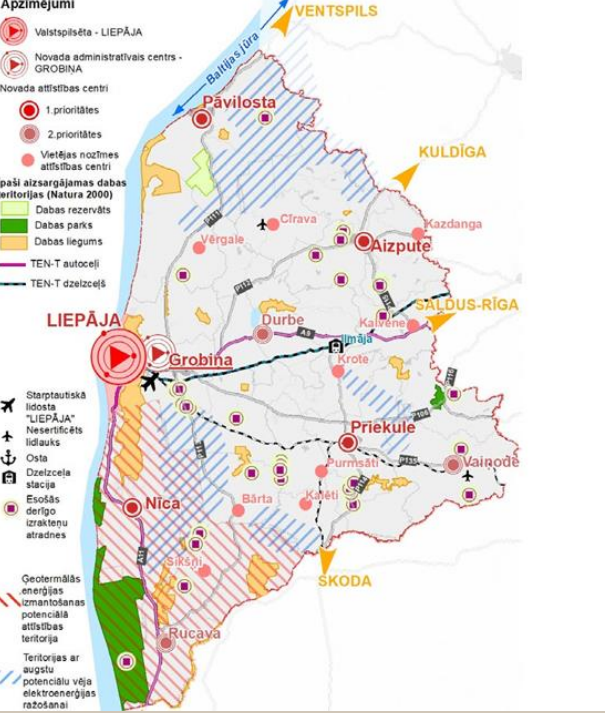
³⁷ Aktuālos nacionālos inventarizācijas ziņojumus skat.: <https://videscentrs.lv/gmc.lv/lapas/zinojums-par-klimatu> [skatīts 13.03.2024]

³⁸ Kurzemes plānošanas reģions. (2021). Kurzemes plānošanas reģiona Attīstības programma 2021.-2027. gadam. Stratēģiskā daļa. https://www.kurzemesregions.lv/wp-content/uploads/2022/06/KPR_AP_2021.-2027._Strategiska_dala_Gala_redakcija.pdf [skatīts 13.03.24]

³⁹ RĪGAS MEŽU 2022.gada Ilgtspējas pārskats: apliecinājums uzņēmuma ambīcijām un sasniegtajam ilgtspējas jomā. <https://rigasmezi.lv/jaunumi/riga-mezu-2022-gada-ilgtspejas-parskats-apliecinajums-uznemuma-ambicijam-un-sasniegtajam-ilgtspejas-joma> [skatīts 13.03.2024]

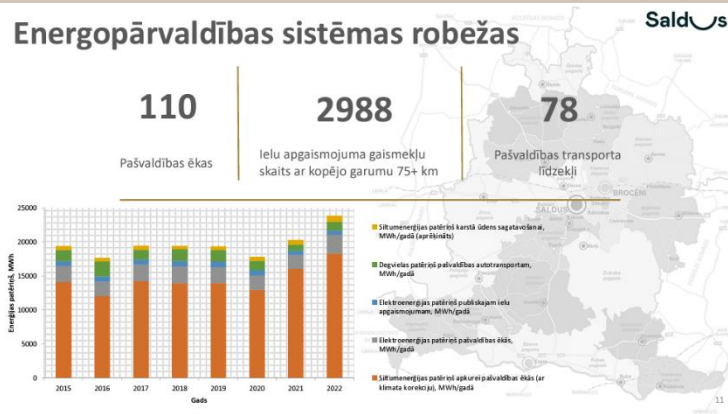
Nr. p.k.	Risinājums	Skaidrojums	Komentāri
3.2.	<i>Definēt pasākumus oglekļa piesaistes veicināšanai</i>	Rekomendēts pašvaldību AP stratēģiskajā daļā definēt uzdevumus oglekļa piesaistes veicināšanai un Rīcības un Investīciju plānā iekļaut pasākumus oglekļa piesaistes veicināšanai (īpaši – oglekļa piesaistei nozīmīgās teritorijās).	Purviem ir liels oglekļa piesaistes potenciāls, bet tajā pašā laikā aktīvas saimnieciskas darbības ietvaros Latvijā atrodas daudz degradētu purvu, kuri nepilda savu piesaistes funkciju. Degradētie un izstrādātie purvi var atgūt savas piesaistes spējas, veicot renaturalizācijas pasākumus. 2015. gadā ir izstrādātas Rekomendācijas izstrādātu kūdras purvu renaturalizācijai ⁴⁰ , kuras var izmantot, izvēloties atbilstošus piesaistes veicināšanas pasākumus degradētos purvos.
4.	Noteikt konkrētas teritorijas AER infrastruktūras izbūvei	Lai veicinātu pārskatāmību un atbalstītu AER projektu attīstību, rekomendēts TP noteikt konkrētas teritorijas, kurās veicināma AER infrastruktūras izbūve (vēja parki, saules parki u.c.). Prioritārās teritorijas var atspoguļot jau hierarhiski augstākos dokumentos (piem., plānošanas reģiona IAS vai pašvaldības IAS), detalizējot un pārņemot to TP.	Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2023/2413, ar ko attiecībā uz atjaunīgo energoresursu enerģijas izmantošanas veicināšanu groza Direktīvu (ES) 2018/2001, Regulu (ES) 2018/1999 un Direktīvu 98/70/EK un atceļ Padomes Direktīvu (ES) 2015/652 nosaka prasību identificēt paātrinātas atjaunīgo energoresursu apguves teritorijas; transponējot direktīvas prasības, šādas teritorijas var noteikt arī nacionālā līmenī, identificējot nacionālās prioritātes.
Labās prakses piemērs <i>Liepājā konkrētas vietas potenciālo vēja parku attīstībai identificētas IAS, kā arī TP norādīta teritorija plānotā VES parka attīstībai.</i>			

⁴⁰ Priede A., Silamiķele I. (2015). Rekomendācijas izstrādātu kūdras purvu renaturalizācijai: kopsavilkums. Latvijas Universitātes Bioloģijas institūts, Salaspils. https://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/latvijaspurvi/Nosleguma_konference_prez/Rekomend_isa_versija_final.pdf[skatīts 13.03.24]

Nr. p.k.	Risinājums	Skaidrojums	Komentāri
		Attēls nr. 3 Liepājas IAS definētās teritorijas ar augstu potenciālu VES (zila svītrojums)⁴¹	 Attēls nr. 4 TP noteiktās VES teritorijas detālpilānojums⁴²
5.	Noteikt atbalsta pasākumus energoefektivitātes veicināšanai	AP iekļaut atbalsta pasākumus energoefektivitātes veicināšanai gan pašvaldībās, gan privātajā sektorā, īpaši – daudzdzīvokļu dzīvojamajās mājās.	N/A

⁴¹ Liepājas valstspilsēta un Dienvidkurzemes novads. (2022a). Liepājas valstspilsētas un Dienvidkurzemes novada ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2035. gadam. https://faii.liepaja.lv/Bildes/Dokumenti/Pilsetas-attistiba/1_LDK_IAS_35_Pilnveidota_redakcija_apstiprinats.pdf [skatīts 13.02.2024.]

⁴² Liepājas pilsēta. (2012). Detālpilānojums Liepājas pilsētas teritorijai Baltijas jūras krasta kāpu aizsargjoslā robežās no Cietokšņa kanāla (starp Tosmares ezeru un Baltijas jūru) līdz Liepājas pilsētas ziemeļu robežai starp Baltijas jūru un Tosmares ezeru. https://geolatvija.lv/geo/tapis#document_5859 [skatīts 13.02.2024.]

Nr. p.k.	Risinājums	Skaidrojums	Komentāri
5.1.	Veicināt energopārvaldības pasākumus pašvaldībās	ES energoefektivitātes politika ⁴³ nosaka saistības publisko ēku renovācijai un energoefektivitātes palielināšanai, līdz ar to būtiska loma ir arī pašvaldību īpašumā esošo ēku energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumu plānošanai.	Energoefektivitātes likuma 5. pants paredz energopārvaldības sistēmas ieviešanu Latvijas pašvaldībās: - valstspilsētu pašvaldībām jāievieš un jāuztur sertificēta energopārvaldības sistēma, ko apliecina sertificēšanas institūcijas izsniegtais sertifikāts; - novadu pašvaldībām ir obligāts pienākums ieviest energopārvaldības sistēmu, sertificēšanas izvēli atstājot savā pārziņā.⁴⁴
Labās prakses piemērs Energoapārvaldības sistēmas robežas 110 Pašvaldības ēkas 2988 Ielu apgaismojuma gaismekļu skaits ar kopējo garumu 75+ km 78 Pašvaldības transporta līdzekļi Enerģijas patēriņš, MWh 2015 2016 2017 2018 2019 2020 2021 2022 I Siltumenerģijas patēriņš karstā ūdens sagatavošanā, MWh/gads (apmērojums) II Dabiskais patēriņš pašvaldības autotransportam, MWh/gads III Elektronerģijas patēriņš publiskajam ielu apgaismojumam, MWh/gads IV Elektronerģijas patēriņš pašvaldības ēkās, MWh/gads V Siltumenerģijas patēriņš apkurei pašvaldības ēkās (ar klimata korekciju), MWh/gads Attēls nr. 5 Saldus novada pašvaldības energopārvaldības sistēma <i>Saldus novada pašvaldības pieredze energopārvaldības sistēmas uzturēšanā prezentēta seminārā “Energoapārvaldība pašvaldībās”⁴⁵, ko organizēja Zaļo un Viedo Tehnoloģiju Klasteris sadarbībā ar Elektrum Energoefektivitātes centru un Saldus pašvaldību.</i>			

⁴³ Public Buildings. European Commission. https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-efficiency/energy-efficiency-targets-directive-and-rules/public-buildings_en [skatīts 13.03.2024]

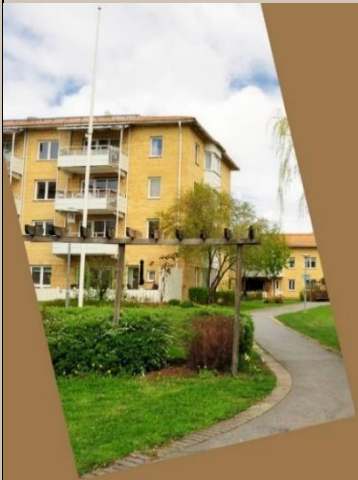
⁴⁴ Pašvaldības. Būvniecības kontroles valsts birojs. <https://www.bvkb.gov.lv/lv/pasvaldibas> [skatīts 13.03.2024]

⁴⁵ Elektrum. (2023). Energoapārvaldība pašvaldībās. <https://www.elektrum.lv/lv/uznemumam/energoefektivitate/seminaru-arhivs/energoparvaldiba-pasvaldibas-314> [skatīts 13.03.24]

Nr. p.k.	Risinājums	Skaidrojums	Komentāri
5.2.	<i>Energopārvaldnieka pakalpojumu nodrošināšana</i>	Ir būtiski pašvaldībās (un pēc iespējas un nepieciešamības – plānošanas reģionos) ieviest energopārvaldnieka pozīciju, kas cita starpā nodrošinātu konsultācijas iedzīvotājiem energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumu īstenošanas jautājumos.	Pašvaldību energopārvaldnieki primāri atbildīgi par pašvaldību energopārvaldības sistēmu uzturēšanu un pašvaldības pārziņā esošo ēku energoefektivitātes paaugstināšanu. Tomēr būtu jāstiprina to loma atbalsta sniegšanā privātajam sektoram, jo daudzos gadījumos daudzstāvu dzīvojamo māju īpašnieki nav pietiekami informēti par ieguvumiem un iespējām energoefektivitātes pasākumu īstenošanas rezultātā.
5.3.	<i>Pašvaldības atbalsts dokumentācijas sagatavošanā</i>	Lai pieteiktos valsts līdzfinansējumam energoefektivitātes uzlabošanai daudzdzīvokļu mājās, ir jāiesniedz virkne ar dokumentiem. ⁴⁶ Pašvaldības līdzfinansējums dokumentācijas sagatavošanā un atbalsts pieteikuma sagatavošanai līdzfinansējuma saņemšanai varētu atvieglot administratīvo un finansiālo slogu daudzdzīvokļu dzīvojamo māju īpašniekiem.	N/A
Labās prakses piemērs <i>Lai atbalstītu iedzīvotājus energoefektivitātes programmu finansējuma saņemšanai, Ādažu novada pašvaldība piešķir līdzfinansējumu energoaudita veikšanai un renovācijas projekta izstrādei⁴⁷.</i>			

⁴⁶ Daudzdzīvokļu dzīvojamo māju energoefektivitāte 2022-2026. Altum. <https://www.altum.lv/pakalpojumi/iedzivotajiem/daudzdzivoklu-maju-energoefektivitate-2022-2026?tab=2> [skatīts 13.03.2024]

⁴⁷ Ādažu novads. (10.03.2023). Līdzfinansējuma sniegšana energoefektivitātes pasākumiem daudzdzīvokļu dzīvojamās mājās (Ādažu novada pašvaldība). https://www.adazunovads.lv/lv/pakalpojumi/lidzfinansejuma-sniegsana-energoefektivitates-pasakumiem-daudzdzivoklu-dzivojamas-majas-adazu-novada-pasvaldiba?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F [skatīts 13.03.24]

Nr. p.k.	Risinājums	Skaidrojums	Komentāri
5.4.	<i>Finansiālais atbalsts daudzdzīvokļu dzīvojamo māju energoefektivitātes pasākumiem</i>	Daļa no daudzdzīvokļu dzīvojamajām, lai gan varētu veikt papildu energoefektivitātes uzlabojumus, nevar pretendēt valsts līdzfinansējumam, jo nevar sasniegt noteiktos ietaupījumu mērķus. Finansiālais atbalsts energoefektivitātes uzlabošanas pasākumiem mājām, kurām iepriekš veikta daļēja siltināšana, līdz ar ko tās nevar sasniegt valsts atbalsta programmā noteiktos ietaupījuma rādītājus, sniegtu iespēju aptvert plašāku daudzdzīvokļu dzīvojamo māju skaitu.	Lai kvalificētos ALTUM sniegtajam atbalstam daudzdzīvokļu dzīvojamo ēku energoefektivitātes pasākumu īstenošanā, mērķis ir sasniegt: • Vismaz 30% primārās enerģijas ietaupījumu; • Uz katrēm 5000 eiro renovācijas projekta attiecināmo izmaksu primārās enerģijas ietaupījumu - 1MWh/gadā Ēkas, kurās iepriekš veikti daļēji energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumi (piem., siltināta viena fasāde), bieži vien nevar sasniegt šādus ietaupījumus, bet papildu energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumi ir resursietilpīgi, līdz ar ko rodas problēmas ar nepieciešamā uzkrājuma nodrošināšanu pārskatāmā periodā.
 PIEEJAMS PAŠVALDĪBAS LĪDZFINANSĒJUMS DZĪVOJAMO MĀJU ENERGOEFEKTIVITĀTES PASĀKUMU VEIKŠANAI VALMIERAS NOVADS Labās prakses piemērs Valmieras novada dome 2021. gada 30. decembrī pieņēma saistošos noteikumus Nr. 23 "Par Valmieras novada pašvaldības līdzfinansējuma apjomu un tā piešķiršanas kārtību dzīvojamo māju energoefektivitātes pasākumu veikšanai, piesaistīto zemesgabalu labiekārtošanai un māju atjaunošanai"⁴⁸.			

⁴⁸ Valmieras novads. (n.d.). Pašvaldības līdzfinansējums dzīvojamo māju energoefektivitātes pasākumu veikšanai. <https://www.valmierasnovads.lv/pasvaldibas-lidzfinansejums-dzivojamo-maju-energoefektivitates-pasakumu-veiksana/>[skatīts 13.03.24]

Nr. p.k.	Risinājums	Skaidrojums	Komentāri
	<i>Atbalsts daudzdzīvokļu ēku energoefektivitātes uzlabošanai pieejams arī Liepājā⁴⁹.</i> <i>Attēls nr. 6 Valmieras novada plakāts par energoefektivitātes pasākumiem</i>		
6.	Veicināt teritorijas attīstību atbilstoši viedpilsētas principiem	Nereti jaunu risinājumu integrēšanai pilsētvidē nepieciešams ilgs saskaņošanas process ar vairākām iesaistītajām pusēm. Laikietilpīgais process var veidot šķēršļus inovāciju attīstībai, tādēļ nepieciešams pašvaldības atbalsts un konkrēts plāns viedpilsētas principu integrēšanai teritorijas attīstības plānošanā, jo viedie risinājumi spēlē būtisku lomu arī klimata politikas mērķu sasniegšanā. Līdz ar to pašvaldībām tiek rekomendēts: - izstrādāt viedpilsētas plānus; vai	Eiropas Savienības kohēzijas politikas programmas 2021.–2027.gadam 5.1.1. specifiskā atbalsta mērķa „Vietējās teritorijas integrētās sociālās, ekonomiskās un vides attīstības un kultūras mantojuma, tūrisma un drošības veicināšana pilsētu funkcionālajās teritorijās” pasākuma „Viedās pašvaldības” ietvaros⁵⁰ iespējams iegūt finansējumu viedo risinājumu ieviešanai pašvaldībās. Vairāk informācija par finansējumu pieejama prezentācijā⁵¹.

⁴⁹ Liepāja. (n.d.). Energoefektivitātes pasākumi. <https://www.liepaja.lv/energoefektivitates-pasakumi/atbalsts-dzivoklu-eku-energoefektivitatei/> [skatīts 13.03.24]

⁵⁰ Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija. (08.01.2024). Viedās pašvaldības. <https://www.varam.gov.lv/lv/viedas-pasvaldibas> [skatīts 13.03.24]

⁵¹ Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija. (n.d.).Aktivitāte "Viedās pašvaldības". https://www.varam.gov.lv/sites/varam/files/media_file/1_viedas-pasvaldibas_avecozola.pdf [skatīts 13.03.24]

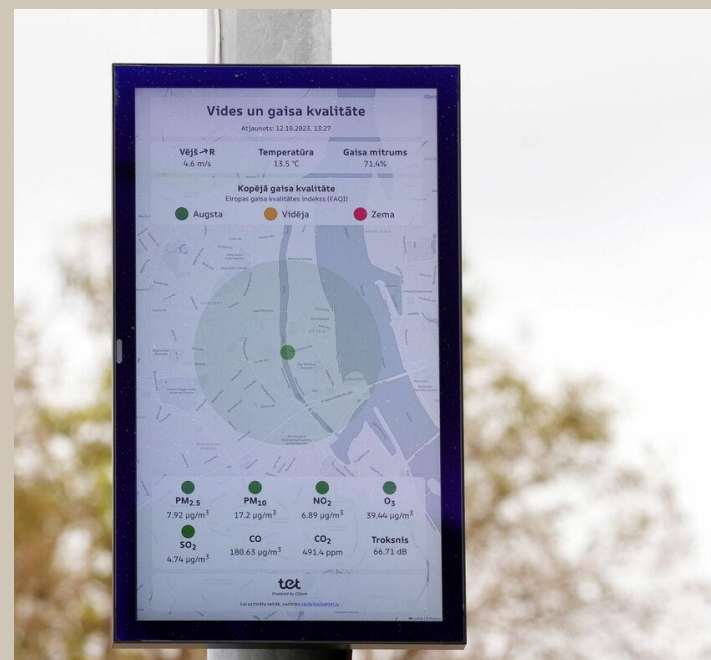
Nr. p.k.	Risinājums	Skaidrojums	Komentāri
		- iekļaut sadaļu par virzību uz viedpilsētu modeli AP	

Labās prakses piemērs

Rīgas domes Pilsētas attīstības departaments 2019. gadā uzsāka aktualizēt un pievērst uzmanību viedpilsētas jēdzienam un ar to saistītajām aktivitātēm. Viedpilsētas darba grupu Pilsētas attīstības departaments izveidoja 2020. gada sākumā, un tajā darbojas pašvaldības speciālisti, dažādu nozaru eksperti un vadošo uzņēmumu pārstāvji. 2021. gadā tika izveidotas trīs viedpilsētas tehnoloģiju pilotteritorijas – VEF apkaimē, Latvijas Universitātes ēku kompleksa teritorijā Torņakalnā, kā arī Rīgas Tehniskās universitātes apkārtnē Ķīpsalā⁵².

Rīgas domes Pilsētas attīstības departamenta Projektu pārvaldes vadītāja Oksana Dumpe norāda: “Viedpilsētu tehnoloģiju testēšana sniegs iespēju pašvaldības struktūrvienībām un kapitālsabiedrībām iepazīt un pārbaudīt jaunākās tehnoloģijas, bet akadēmiskajam sektoram un uzņēmumiem – pārbaudīt prototipu funkcionēšanu reālā pilsētvidē un demonstrēt to saviem potenciālajiem partneriem un klientiem. Sagaidāms, ka pilotteritorijās testētās viedpilsētu tehnoloģijas palīdzēs pilnveidot pašvaldības darbu, kā arī tās būs iespējams eksportēt ārpus Latvijas robežām”⁵³.

Ķīpsalas pilotteritorijā 2022. gadā trīs ielās tika ieviesti viedie apgaismojuma risinājumi. Pateicoties viedajam apgaismojumam, Rīgas pašvaldībai izdevies ietaupīt 4685,44 eiro, tā iekonomējot 79%

Attēls nr. 7 Vides un gaisa monitoringa stacija Ķīpsalā⁵⁶

⁵² Rīgas domes pilsētas attīstības departaments. (12.05.2021). Rīgā izveido trīs viedpilsētas tehnoloģiju pilotteritorijas. <https://www.rdpad.lv/riga-izveido-tris-viedpilsetas-tehnologiju-pilotteritorijas/>

⁵³ Rīgas domes pilsētas attīstības departaments. (23.09.2021). Rīgas dome atbalstīs tehnoloģiju uzstādīšanu viedpilsētas tehnoloģiju pilotteritorijās. <https://www.rdpad.lv/rigas-dome-atbalstis-tehnologiju-uzstadisana-viedpilsetas-tehnologiju-pilotteritorijas/>

⁵⁶ LETA. (15.10.2023). Ķīpsalā atklāta vides un gaisa kvalitātes monitoringa stacija. <https://www.1188.lv/en/news/kipsala-atklata-vides-un-gaisa-kvalitates-monitoringa-stacija/20607> (attēls) [skatīts 13.03.24]

	<i>elektroenerģijas izmaksu, salīdzinot ar iepriekšējo gadu⁵⁴. Paplašinot viedo kvartālu, 2023. gada oktobrī atklāta vides un gaisa kvalitātes monitoringa stacija, kuras veikto mērījumu dati uz Ķīpsalā, Zunda krastmalā izvietotā ekrāna ir pieejami visiem, ļaujot apkaimes iedzīvotājiem sekot līdzi vides un gaisa kvalitātei. Tāpat dati pieejami arī pašvaldībai, tā palīdzot identificēt raksturīgākos piesārņotājus, kā arī izvērtēt ieviesto aktivitāšu rezultātus piesārņojuma mazināšanai. Savukārt zinātnieki, strādājot ar iegūtajiem datiem, varēs veikt nākotnes situācijas prognozēšanu pie dažādiem scenārijiem⁵⁵.</i>		
7.	Veicināt oglekļa piesaisti mazvērtīgās teritorijās	Situācijās, kad pašvaldības teritorijā nav esošu būtisku oglekļa piesaistes avotu, tiek rekomendēts izvērtēt iespēju paredzēt pasākumus degradētu, mazproduktīvu un bioloģiski mazvērtīgu teritoriju, kurām nav būtiska loma saimniecisko vai citu funkciju nodrošināšanā, nodošanai oglekļa piesaistes veicināšanai.	N/A
	Labās prakses piemērs <i>Zemgales plānošanas reģiona ilgtspējīgas attīstības stratēģijā 2015-2030⁵⁷ iekļauts mērķis “Veicināt neizmantoto vai mazvērtīgo lauksaimniecības zemju apmežošanu tajās vietās, kur mežs ir nepieciešams ekoloģisko apsvērumu dēļ un pēc gadiem pildīs vides aizsardzības funkcijas (50.lpp.)”.</i>		
8.	Veicināt ilgtspējīgu mežu apsaimniekošanu	Plānojot apmežošanas un mežu apsaimniekošanas pasākumus, ir būtiski	Lai gan klimata pārmaiņu mazināšana un pielāgošanās tam ir kļuvusi par horizontālu prioritāti ES politikas līmenī, ir būtiski ņemt vērā potenciālo

⁵⁴ TET. (29.03.2023). Viedās gaismas Ķīpsalā palīdzējušas pašvaldībai ietaupīt vairāk nekā 4600 eiro. <https://www.tet.lv/par-tet/par-mums/jaunumi/viedas-gaismas-kipsala-palidzejusas-pasvaldibai-ietaupit-vairak-neka-4600-eiro> [skatīts 13.03.24]

⁵⁵ TET. (12.10.2023). Ķīpsalā atklāta vides un gaisa kvalitātes monitoringa stacija; tās rādītāji pieejami visiem. <https://www.tet.lv/par-tet/par-mums/jaunumi/kipsala-atklata-vides-un-gaisa-kvalitates-monitoringa-stacija-tas-raditaji-pieejami-visiem> [skatīts 13.03.24]

⁵⁷ Zemgales plānošanas reģions. (2015). Zemgales plānošanas reģiona ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2015-2030. <https://www.zemgale.lv/lv/media/97/download?attachment> [skatīts 13.03.2024]

		noteikt prasības ilgtspējīgai mežu apsaimniekošanai, novēršot riskus, kas saistīti ar negatīvu ietekmi uz bioloģisko daudzveidību.	ietekmes pārnesi uz citām jomām. Dažas meža apsaimniekošanas prakses, var sniegt ātrāku oglekļa piesaistes potenciāla sasniegšanu, var radīt būtisku negatīvu ietekmi citās jomās. Līdz ar to arī Starpvaldību bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu pakalpojumu zinātnes-politikas platformas (IPBES) un Klimata pārmaiņu starpvaldību padomes (IPCC) sadarbības darba grupa publicēja zinātniskās atziņas ⁵⁸ par dažādu klimata pārmaiņu mazināšanas pasākumu ietekmi uz bioloģisko daudzveidību. Tiek rekomendēts prioritāri īstenot tādus pasākumus, kuriem identificētas potenciālas pozitīvas sinerģijas.
Labās prakses piemērs <i>Ilgtspējīga mežu apsaimniekošanas labās prakses piemērus un vadlīnijas saistībā ar dabas aizsardzību mežos pieejamas LIFE-IP LatViaNature projekta ietvaros⁵⁹.</i> Attēls nr. 8 LIFE-IP LatViaNature projekts			
9.	Izstrādāt klimata pārmaiņu risku novērtējumus	Lai nodrošinātu sistemātisku un efektīvu pielāgošanās plānošanu, gan plānošanas reģioniem, gan pašvaldībām rekomendēts izstrādāt vispusīgus klimata pārmaiņu risku novērtējumus, identificējot “karstos punktus” teritoriāli, kā arī nosakot, kuri ir lielākie riski, kuru mazināšanai ir nepieciešama prioritāra rīcība.	Latvijas vides ģeoloģijas un meteoroloģijas centra (LVĢMC) izstrādātie “Pašvaldību klimatiskie raksturojumi” ⁶⁰ sniedz datus par katra Latvijas novada un valstspilsētas klimatiskajiem rādītājiem, balstoties uz LVĢMC meteoroloģiskajiem novērojumiem un nākotnes klimatiskajiem modeļiem. Pieejama informācija par karstuma un aukstuma viļņiem, nokrišņu un sniega riskiem, vidējo gaisa temperatūru un gada nokrišņu daudzumu. Tāpat

⁵⁸ “Scientific Outcome of the IPBES-IPCC co-sponsored workshop on biodiversity and climate change” (2021) https://files.ipbes.net/ipbes-web-prod-public-files/2021-06/2021_IPCC-IPBES_scientific_outcome_20210612.pdf [skatīts 13.03.2024]

⁵⁹ LatViaNature projekta rezultāti. <https://latvianature.daba.gov.lv/rezultati/> [skatīts 13.03.2024]

⁶⁰ Latvijas vides ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs. (2023). Pašvaldību klimatiskie raksturojumi. https://klimats.meteo.lv/klimats_latvija/pasvaldibu_apskati/

			LVĢMC izstrādājis “Latvijas plūdu riska un plūdu draudu kartes”⁶¹. Dažāda veida statistiskie dati pieejami Oficiālajā statistikas portālā⁶². Izstrādāts materiāls “Rokasgrāmata ilgtspējīgas enerģijas un klimata rīcības plānu (SECAP) attīstībai Centrālās un Austrumeiropas (CAE) reģionā”⁶³, kurā tostarp ietvertas vadlīnijas klimata pārmaiņu risku un ievainojamības novērtējumam.
	Labās prakses piemērs <i>Lietuvas Vides aizsardzības ministrijas īstenotā ClimAdapt-LT projekta ietvaros Klaipēdas pašvaldībai (Lietuva) tika izstrādāts visaptverošs klimata pārmaiņu risku novērtējums un pielāgošanās plāns, kas detalizēti noteica datus balstītus prioritāros riskus un būtiskākos risku mazināšanas un pielāgošanās pasākumus.</i>⁶⁴ <i>IMPETUS projekta ietvaros Zemgales plānošanas reģionā tiek izstrādāts pielāgošanās klimata pārmaiņām plāns. Projekta īstenošanas ietvaros tiek veikts arī risku novērtējums un identificēti ievainojamākie sektori.</i>⁶⁵	Klimata pārmaiņu radītā riska komponentes Nokrišņi, temperatūra, vējš Klimata pārmaiņu radītā risks = Klimata pārmaiņu radītā kaitējums + Klimata pārmaiņu iedarbības ilgums + Klimata pārmaiņu radītā ievainojamība Prioritāri izvēlētie kaitējumi Zemgales reģionā: • Lauksaimniecības zemēm • Mežiem • Bioloģiskajai daudzveidībai • Pilsētvidei & infrastruktūrai • Sabiedrības veselībai • Nepilnības stratēģiskajā, praktiskajā, informatīvajā & izglītojošajā jomā • Var izmainīt veikto pasākumu kopums dažādos līmeņos piem., pašvaldībā, reģionā, valstī This project has received funding from the European Union's Horizon 2020 research and innovation programme under grant agreement No 101037084. Attēls nr. 9 Klimata pārmaiņu risku novērtējums	

⁶¹ Latvijas vides ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs. (n.d.). Latvijas plūdu riska un plūdu draudu kartes. <https://geodata.lvcmc.lv/portal/apps/webappviewer/index.html?id=8cee7f5e1e26458bbc23275bd79a6ec2> [skatīts 13.03.24]

⁶² Oficiālais statistikas portāls. (n.d.). Reģionālie klimata pārmaiņu rādītāji. <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/vide/regionalie-klimata-parmainu-raditaji>

⁶³ ConPlusUltra GmbH. (2023). Rokasgrāmata ilgtspējīgas enerģijas un klimata rīcības plānu (SECAP) attīstībai Centrālās un Austrumeiropas (CAE) reģionā. <https://ceesen.org/wp-content/uploads/2023/12/CEESU projekta SECAP rokasgrmata LV.pdf> [skatīts 13.03.24]

⁶⁴ Klaipēdas pilsētas pašvaldības pielāgošanās klimata pārmaiņām plāns (lietuviešu valodā) <https://klimatokaita.lt/media/17883/galutine-ataskaita-23062023.pdf> [skatīts 13.03.2024]

⁶⁵ Diskutē par klimata ietekmi, lai izstrādātu reģiona pielāgošanās klimata pārmaiņām plānu. Zemgales plānošanas reģions. <https://www.zemgale.lv/lv/jaunums/diskute-par-klimata-ietekmi-lai-izstradatu-regiona-pielagosanas-klimata-parmainam-planu> [skatīts 13.03.2024]

10.	Īstenot dabā balstītos risinājumus	Pielāgošanās plānošanā ir svarīgi dot priekšroku dabā balstītu risinājumu izmantošanai, iekļaujot pilotprojektus AP rīcības un investīciju plānos, kā arī nosakot konkrētas prasības teritorijas plānojumos.	Projekta “Dabā balstītu un viedo risinājumu portfeļa izstrāde un demonstrēšana pilsētu klimata noturības uzlabošanai Latvijā un Igaunijā (LIFE LATESTadapt)” ietvaros tiks izstrādāta darba paka “Dabā balstītu risinājumu integrēšana pilsētas klimata noturīgā plānošanā” ⁶⁶ , kas saturēs noderīgas rekomendācijas un vadlīnijas pašvaldībām, plānojot pielāgošanos savā teritorijā.
-----	------------------------------------	--	--

Labās prakses piemērs

Projekta LIFE LATESTadapt ietvaros Rīgā, Cēsīs un Valmierā tiks veikti pilotpētījumi, integrējot dabā balstītus risinājumus lietusūdeņu apsaimniekošanai un “siltuma salas” efekta novēršanai.

Dabā balstītu risinājumu labās prakses piemēri pieejami biedrības “Baltijas krasti” prezentācijā “Zaļā infrastruktūra un dabā balstīti vides risinājumi”⁶⁷.

Attēls nr. 10 Lietusūdeņu savākšanas baseins pie Rūjienas kultūras nama⁶⁸

⁶⁶ LIFE LATESTadapt. (n.d.). Dabā balstītu un viedo risinājumu portfeļa izstrāde un demonstrēšana pilsētu klimata noturības uzlabošanai Latvijā un Igaunijā (LIFE LATESTadapt). <https://lifelatestadapt.viimsivald.ee/lv/materiali/> [skatīts 13.03.24]

⁶⁷ Baltijas krasti. (23.11.2022). Zaļā infrastruktūra un dabā balstīti vides risinājumi. http://jauna.vidzeme.lv/upload/EuropeDirect/Za_infrastruktra_un_dab_balsti_risinjumi.pdf [skatīts 13.03.24]

⁶⁸ ALPS. (2015). Rūjienas kultūras nams. www.alps.archi/portfolio/rujienas-kulturas-nams/ [skatīts 13.03.24]

10.1.	<i>Veicināt bioloģisko daudzveidību zaļajās zonās</i>	Zonās, kur tas iespējams, ir rekomendēts attīstīt “pilsētas pļavas” u.c. dabā balstītus zaļās (kā arī zilās) infrastruktūras attīstības risinājumus. Pilsētas pļavas var radīt pozitīvu sinerģiju arī ar citām jomām (īpaši – bioloģisko daudzveidību).	Pilsētas pļavu attīstību var ierobežot pašvaldību saistošie noteikumi, kas nosaka zaļo zonu kopšanas prasības. Līdz ar to var būt nepieciešams pārskatīt pašvaldību normatīvus, kas saistīti ar zaļo zonu teritoriju apsaimniekošanu, lai iespējotu zaļās infrastruktūras, “pilsētu pļavu” u.c. risinājumu attīstīšanu pilsētās.
		Labās prakses piemērs Līdz projekta “Pilsētas pļavas” sākšanai visā Rīgas teritorijā visos zālājos, tostarp dabiskajās pļavās, bija spēkā vienādas prasības attiecībā uz teritorijas uzturēšanu - zāles garums nedrīkstēja pārsniegt 20 centimetrus. 2021. gadā Rīgas dome pieņēma saistošos noteikumus, kas nosaka kārtību, kādā kopjams zāliens projekta “Pilsētas pļavas” teritorijās Rīgā, pieļaujot augstāku zāles garumu teritorijās. Noteikumi paredz, ka vasarā zāle būs jānopļauj tikai gar gājēju celiņiem, iestaigātām takām un brauktuvēm, bet rudenī būs jāsakopj visa teritorija⁶⁹. Vadlīniju izstrādes laikā uz sabiedrisko apspriešanu nodots saistošo noteikumu projekts “Rīgas valstspilsētas pašvaldības teritorijas kopšanas un būvju uzturēšanas saistošie noteikumi”⁷⁰, kurā paredzētas plašākas iespējas veidot pilsētas pļavas arī nekustamo īpašumu īpašniekiem.	
		Attēls nr. 11 Pilsētas pļavas Rīgā	

⁶⁹ Rīgas dome. (2021). Dabas daudzveidības veicināšanai Rīgā vairākās teritorijās varēs veidot pļavas. <https://www.riga.lv/lv/jaunums/dabas-daudzveidibas-veicinasanai-riga-vairakas-teritorijas-vares-veidot-plavas> [skatīts 14.03.2024]

⁷⁰ Rīgas valstspilsētas pašvaldības teritorijas kopšanas un būvju uzturēšanas saistošie noteikumi. <https://www.riga.lv/lv/saistoso-noteikumu-projekti/rigas-valstspilsetas-pasvaldibas-teritorijas-kopsanas-un-buvju-uzturesanas-saistosie-noteikumi> [skatīts 14.03.2024]

10.2.	<i>Veicināt zaļo jumtu un citas zaļās infrastruktūras izbūvi</i>	Lai veicinātu zaļās infrastruktūras izbūvi un esošo teritoriju aizsardzību, ieteicams brīvās zaļās teritorijas aprēķinā pašvaldību TP TIAN iekļaut arī zaļos jumtus un citus zaļās infrastruktūras risinājumus. Papildus ieteicams plānot īstenot pilotprojektus, kas veicinātu šādu risinājumu labās prakses pārņemšanu arī privātajā sektorā.	Īstenojot dabā balstīto risinājumu (zaļie jumti, zaļās fasādes) ieviešanu ēku būvniecībā, ir svarīgi izvērtēt to uzturēšanai nepieciešamos darbus un plānot attiecīgās izmaksas ilgtermiņā. Ir būtiski veicināt plānotāju un projektētāju informētību par aktuālākajiem materiāliem un tehniskajiem risinājumiem, kas pielāgoti Latvijas klimatiskajiem apstākļiem. To var īstenot, iesaistot komersantus ⁷¹ , kas nodarbojas ar dabā balstīto risinājumu īstenošanu.
Labās prakses piemēri <i>Rīgas teritorijas plānojuma TIAN brīvās zaļās teritorijas aprēķinu koeficientā iekļauj šādus zaļās infrastruktūras elementus (skat. TIAN 7. pielikumu):</i> - Pārsegums ar apstādījumiem - Jumta dārzs - Ekstensīvs jumta dārzs - Saglabāts esošs koks - Jauns koks - Zaļie lietussūdeņu apsaimniekošanas risinājumi - Saglabāta dabīga pļava ar vismaz 10 sugu augiem - Jaunveidota pļava, kultūraugu vai ziemiciešu dobes, krūmi - Zaļā siena. <i>Projekts “AGROS - Zaļo jumtu sinerģijas aktivizēšana pilsoniskās līdzdalības un vides apziņas veicināšanai” vērsts uz Eiropas valstīs iegūtās pieredzes zaļo jumtu risinājumiem apkopošanu un popularizēšanu, veicinot ilgtspējīgu attīstību un aktīvu iedzīvotāju līdzdalību, izpratnes veicināšanu par zaļajiem jumtiem kā instrumentu vides aizsardzībai un klimata mērķu sasniegšanai. Projekta ietvaros izstrādāts materiāls “Labākās prakses un politikas grāmata”⁷².</i>			

⁷¹ Piemēram: <https://www.izolacijas.lv/> [skatīts 27.03.2024]

⁷² AGROS. (2020). Labākās prakses un politikas grāmata. https://agrosproject.com/wp-content/uploads/2023/10/IO3-AGROS-HANDBOOK_Latvian.pdf [skatīts 13.03.24]

Attēls nr. 12 Austrumlatvijas radošo pakalpojumu centra „Zeimuls” ēkas zaļā jumta risinājumi⁷³

11.	Pārskatīt attīstības nosacījumus teritorijās, kas pakļautas klimata pārmaiņu riskiem	Iekļaut TIAN īpašus nosacījumus vai ierobežojumus attīstībai teritorijās, kas ir pakļautas klimata riskiem (piem., applūstošās teritorijas, erozijas riskam pakļautās teritorijas, blīvas apbūves teritorijas, kur konstatēts paaugstināts siltuma salas efekts).	Potenciālās klimata riskiem pakļautās teritorijas var identificēt jau IAS izstrādes stadijā, detalizējot problēmvietas Tematiskajos plānojumos. Klimata pārmaiņu risku kontekstā ir būtiski ņemt vērā nākotnes klimata pārmaiņu scenārijus un izvirzīt atbilstošas prasības riskam pakļautajās teritorijās (piem., identificējot tās kā “Teritorijas ar īpašiem noteikumiem”). Īpašas prasības var noteikt, t.sk., plūdu riskam pakļautajās teritorijās, erozijas risku teritorijās, kā arī pilsētas siltuma salas riskam pakļautajās teritorijās, piemēram, paredzot lielāku brīvo teritoriju koeficientu, plānojot jaunu būvniecību.
-----	--	---	--

⁷³ Zeimuls. (n.d.). Austrumlatvijas radošo pakalpojumu centra „Zeimuls”. <http://zeimuls.lv/>. [skatīts 13.03.24]

Labās prakses piemērs <i>Kurzemes plānošanas reģiona Ilgtspējīgas attīstības stratēģijā 2015.-2030.gadam⁷⁴ definētas vietu attīstības pamatnostādnes, īpaši – Dabas un kultūrvides telpas attīstības vadlīnijas. Tajās iekļauti nosacījumi plūdu un erozijas risku teritorijām. Dokumentā minēts, ka Baltijas jūras un Rīgas līča piekraste nosaka, ka (234) “ņemot vērā prognozētās klimata izmaiņas, jūras līmeņa celšanos un krasta noskalošanās riska pieaugumu, pilsētu un ciemu teritoriju paplašināšana gar piekrasti ir ierobežojama - nepieciešamības gadījumā tā plānojama virzienā uz sauszemi” un (235) “noskalošanās riska teritorijās plānojami iespējamie lokālie piekrastes aizsardzības pasākumi, kā arī nozīmīgāko infrastruktūras objektu pārcelšana no nenovēršamās pamatkrasta erozijas riska joslām uz iekšzemi. Neplānot jaunus lielus infrastruktūras objektus” (36. lpp.).</i>			
12.	Izvērtēt pielāgošanās ar negatīvu ietekmi (<i>maladaptation</i>) riskus	Plānojot pielāgošanās pasākumus, kur par pamatu plānots izmantot pelēkās infrastruktūras risinājumu, obligāti būtu jāparedz izvērtējums par potenciālu pielāgošanās ar negatīvu ietekmi riskiem vai ietekmes pārnesi uz citām teritorijām (t.sk., ārpus pašvaldības).	Pielāgošanās ar negatīvu ietekmi var izvērtēt cita starpā jau plānošanas stadijā. Piemēram, pašvaldībām ir pieejams pašnovērtējuma rīks, kas ļauj pārbaudīt plānoto pielāgošanās pasākumu negatīvās ietekmes un ietekmes pārneses riskus (angļu valodā): https://resilience.eu/self-assessment-tool-for-maladaptation/
13.	Veicināt aprites ekonomikas principu ieviešanu	Samazinot resursu patēriņu un veicinot apritīgumu, pašvaldības var būtiski samazināt gan tiešās (atkritumu apsaimniekošanas) radītās SEG emisijas, gan emisijas, kas nerodas, jo neveidojas nepieciešamība iegādāties jaunu preci. Līdz ar to viens no virzieniem klimatnoturīguma veicināšanai ir aprites ekonomikas principu ieviešana pašvaldībā.	Zero Waste Latvia ir izstrādājusi rokasgrāmatu pašvaldībām, kur apkopotas idejas aprites ekonomikas principu ieviešanai pašvaldību darbības ietvaros. Rokasgrāmata pieejama: https://www.zerowastelatvija.lv/post/tapusi-iedvesmas-rokasgramata-pasvaldibam-aprites-ekonomikai Aprites ekonomikas veicināšanu var nodrošināt caur atsevišķiem rīcības virzieniem un uzdevumiem teritorijas attīstība plānošanas dokumentos, kā arī izstrādājot aprites ekonomikas rīcības plānu, kura galvenie uzstādījumi tiek ņemti vērā arī teritorijas attīstības plānošanas procesā.

⁷⁴ Kurzemes plānošanas reģions. (2015). Kurzemes plānošanas reģiona Ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2015.-2030.gadam. <https://www.kurzemesregions.lv/wp-content/uploads/2018/11/Kurzeme-2030.pdf>[skatīts 13.03.24]

Labās prakses piemērs <i>Rīgas valstspilsētas pašvaldība ir uzsākusi aprites ekonomikas rīcības plāna izstrādi.⁷⁵ Projekta īstenošanas rezultātā tiks nodrošināts pirmreizējo resursu patēriņa, radīto atkritumu un CO₂ samazinājums pilsētā, tiks stiprināta vietējā ekonomika un pilnveidota pilsētvides kvalitāte.</i>			
14.	Veicināt sabiedrības līdzdalību	Efektīvas attīstības plānošanas procesā nepieciešama mērķtiecīga sabiedrības iesaiste visos plānošanas posmos. Lai arī iedzīvotāju iesaiste pašvaldībās tiek organizēta atbilstoši normatīvo aktu prasībām, tā bieži nenodrošina pilnvērtīgu un aktīvu iedzīvotāju līdzdalību, līdz ar to ir būtiski nodrošināt mērķtiecīgus papildu līdzdalības veicināšanas pasākumus.	Pašvaldībām pieejamie materiāli, vadlīnijas un labās prakses piemēri tostarp iekļauj: - PROVIDUS, “Pārskats par iedzīvotāju iesaistes piemēriem Latvijas pašvaldībās”⁷⁶, “Sabiedrības līdzdalība pašvaldību attīstības plānošanas dokumentu izstrādē: Latvijas pašvaldību prakses izvērtējums”⁷⁷, kopā ar labās prakses piemēriem; - “Vadlīnijas sabiedrības līdzdalības nodrošināšanai valsts pārvaldē”⁷⁸; - “Pilsoniskās iesaistes veicināšana pašvaldībā. Ķekavas novada piemērs”⁷⁹; - “Skolēnu pilsoniskā līdzdalība”⁸⁰; - URBACT rīkkopa (angļu valodā)⁸¹. Informācija par labo praksi iedzīvotāju iesaistei klimata politikas plānošanā un īstenošanā, kā arī cita informācija par klimata politikas īstenošanas labo praksi pašvaldībās un plānošanas reģionos pieejama arī E-mācību kursā pašvaldībām un plānošanas reģioniem.⁸²

⁷⁵ LET’S GO CIRCULAR! REA <https://rea.riga.lv/lv/aktualie-projekti/projekti/lets-go-circular> [skatīts 13.03.2024]

⁷⁶ Sabiedriskās politikas centrs “PROVIDUS”. (2019). Pārskats par iedzīvotāju iesaistes piemēriem Latvijas pašvaldībās. https://providus.lv/article_files/3607/original/Parskats_par_iedzivotaju_iesaisti_LV.pdf?1572427163 [skatīts 13.03.24]

⁷⁷ Sabiedriskās politikas centrs «Providus». (2020). Sabiedrības līdzdalība pašvaldību attīstības plānošanas dokumentu izstrādē: Latvijas pašvaldību prakses izvērtējums. https://providus.lv/wp-content/uploads/2020/11/Providus_Sabiedribas_lidzdaliba_pasvaldibu_planosana_2020.pdf [skatīts 13.03.24]

⁷⁸ Valsts kanceleja. (2022). Vadlīnijas sabiedrības līdzdalības nodrošināšanai valsts pārvaldē. <https://www.mk.gov.lv/lv/media/13835/download> [skatīts 13.03.24]

⁷⁹ Latvijas pilsoniskā alianse. (2017). Pilsoniskās iesaistes veicināšana pašvaldībā. Ķekavas novada piemērs. <https://www.activecitizensfund.lv/storage/documents/pilsoniskas-iesaistes-veicinasana-pasvaldiba-kekavas-novada-piemers.pdf> [skatīts 13.03.24]

⁸⁰ Biedrība “Sabiedrība par atklātību – Delna”. (n.d.). Jauniešu līdzdalība. <https://delna.lv/lv/darbibas-jomas/lidzdaliba/> [skatīts 13.03.24]

⁸¹ URBACT. (n.d.). Engaging stakeholders. <https://urbact.eu/toolbox-home/engaging-stakeholders> [skatīts 13.03.24]

⁸² Klimata pārmaiņu mazināšana un pielāgošanās tām. <https://mps.vas.gov.lv/edu/course/854> [skatīts 22.03.2024]

14.1.	<i>Veicināt sabiedrības līdzdalību plānošanas dokumentu izstrādē</i>	Lai veicinātu iedzīvotāju iesaisti teritorijas attīstības plānošanas procesos, ir būtiski iesaistīt sabiedrību jau dokumentu izstrādes sākumposmā, piemēram: Izstrādājot teritorijas attīstības plānošanas dokumentus, izveidot tematiskās klimata darba grupas ar NVO un sabiedrības pārstāvjiem, kas iesaistās izaicinājumu identificēšanā un risinājumu izstrādē Organizēt pilsoniskās klimata asamblejas, kuras organizējamās ar mērķi identificēt iedzīvotājiem aktuālākās problēmas un kopā plānot iespējamos risinājumus, kas caur mobilitātes risinājumiem veicinātu klimata politikas mērķu sasniegšanu.	Organizējot klimata asamblejas, svarīgi nodrošināt dažādu pilsētas iedzīvotāju dalību, lai veicinātu dažādu viedokļu uzklauššanu, kā arī būtiski piesaistīt profesionālus moderatorus un jomas ekspertus, kas pirms darba grupu izvedies informētu sabiedrībai saprotamā valodā par asamblejas mērķiem, sagaidāmiem rezultātiem, kā arī ieskicētu problēmu. Būtisks elements ir arī pašvaldības domes atbalsts, piemēram, domes priekšsēdētājam piedaloties asamblejas atklāšanas pasākumā.
Labās prakses piemēri <i>Tematisko darba grupu un sabiedrības iesaistes aktivitāšu rezultāti tika izmantoti par pamatu Liepājas valstspilsētas un Dienvidkurzemes novada attīstības programmas 2022.–2027. gadam⁸³ izstrādē. 2020. gadā Liepājā notika 18 tematiskās darba grupas 12 pilsētai aktuālās nozarēs (kopējais dalībnieku skaits ap 500), tika aktivizēts e-pasts viedokļu un priekšlikumu sniegšanai, notika iedzīvotāju pieņemšana klātienē. Kopā saņemts ap 90 priekšlikumu no sabiedrības pārstāvjiem.</i> <i>Liepājas valstspilsētas un Dienvidkurzemes novada IAS un AP izstrādes laikā tika organizēta iedzīvotāju anketēšana, sabiedrības iesaiste tematiskajos semināros (ieskaitot tēmu “Vide”), plānojot dokumentu 1. redakcijas un identificējot esošās problēmas un to iespējamos risinājumus.</i>			

⁸³ Liepājas valstspilsēta un Dienvidkurzemes novads. (2022). Liepājas valstspilsētas un Dienvidkurzemes novada attīstības programma 2022.–2027. Gadam Stratēģiskā daļa. https://faili.liepaja.lv/Bildes/Dokumenti/Pilsetas-attistiba/2_LDK_AP_2027_Strategiska_dala_pilnveidota_redakcija_apstiprinats.pdf [skatīts 13.03.24]

Iedzīvotāju iesaistes pasākumi tika organizēti Rīgas valstspilsētas Attīstības programmas 2021.-2027. gadam izstrādē. Dokumenta izstrādes ietvaros tika organizētas iedzīvotāju aptaujas, pilsētplānošanas forums jauniešiem, vebināri un darba semināri valsts iestāžu un NVO pārstāvjiem.

DARBA SEMINĀRS «RĪGA 2027»

TĒMA: «Ceļā uz kopīgo»

MĒRĶIS: darbojoties radošajās darbnīcās, meklēt ceļu, kā atšķirīgas pilsētas attīstības vēlmes un vajadzības salāgot, lai kopīgi veidotu tādu Rīgu 2027. gadā, kādā vēlamies dzīvot, strādāt un atpūsties

DALĪBNIEKI: 83 dalībnieki no valsts iestādēm un nevalstiskā sektora

NORISE: 20.05.2019.

RĪGAS JAUNIEŠU PILSĒTPLĀNOŠANAS FORUMS «RUNĀTRĪGA»

MĒRĶIS: jauniešu iesaiste pilsētas plānošanas procesā

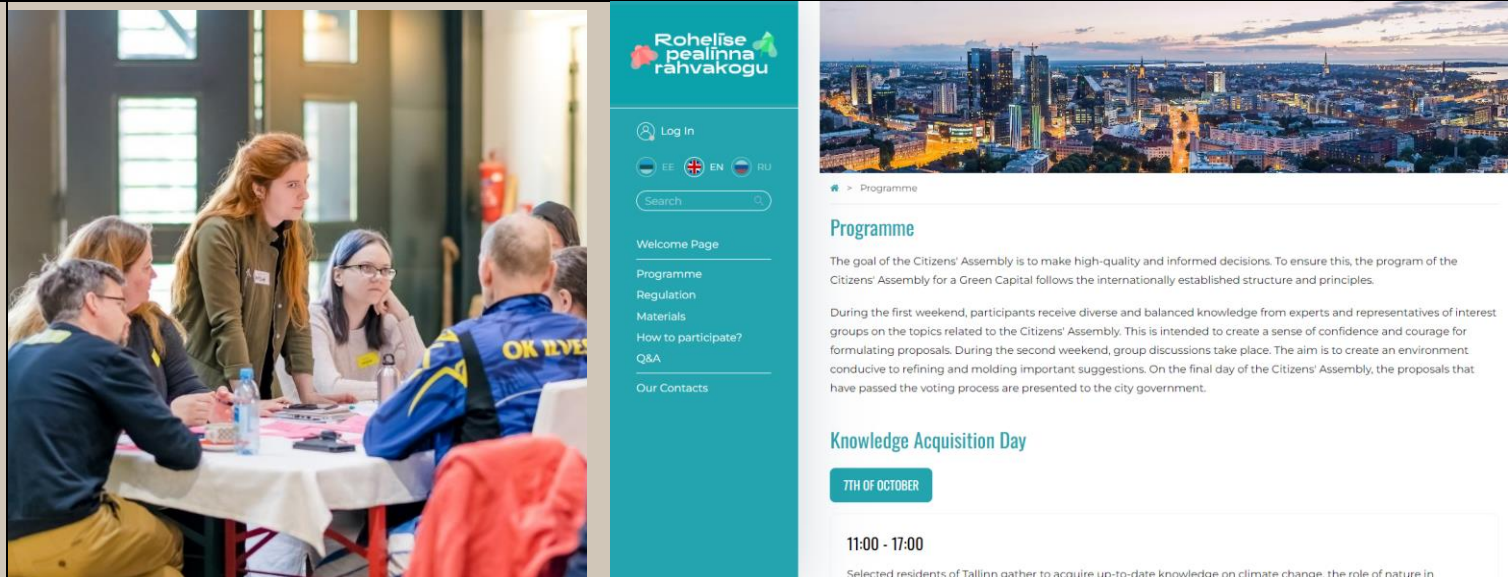
DALĪBNIEKI: ~100 jaunieši

NORISE: 31.10.2019.

Attēls nr. 13 Iedzīvotāju iesaistes pasākumi Rīgas AP izstrādes laikā ⁸⁴

⁸⁴ Rīgas valstspilsētas pašvaldība. (08.09.2021). Publiskās apspriešanas sanāksme. https://www.rdpad.lv/wp-content/uploads/2021/08/AP2027_prezentacija_080921.pdf [skatīts 13.03.24]

Attēls nr. 14 Klimata asambleja Tartu (pa kreisi), klimata asamblejas Tallinā mājaslapa (pa labi)

Vairākās ES valstīs kā prakse tiek ieviestas klimata pilsoņu asamblejas (piem., Tartu⁸⁵ un Tallinā⁸⁶). Latvijā pirmā klimata asambleja plānota Rīgā CLIMAS projekta ietvaros⁸⁷. Vairāk par klimata asambleju procesu aprakstīts biedrības PROVIDUS pētījumā “Sabiedrības līdzdalība pašvaldību attīstības plānošanas dokumentu izstrādē: Latvijas pašvaldību prakses izvērtējums”⁸⁸.

⁸⁵ Stratlab. (2020). Tartu Climate Assembly discussions. <https://stratlab.ee/en/tartu-climate-assembly-discussions/> [skatīts 13.03.24]

⁸⁶ Tallinn Strategy Centre. (n.d.). Rahvakogu. <https://onlineexpo.com/en/rahvakogu/programme/> [skatīts 13.03.24]

⁸⁷ Zaļā brīvība. (2023). CLIMAS: Pilsoņu iesaistīšanas metožu kopums sabiedrības noturības veicināšanai klimata pārmaiņu kontekstā. <https://www.zalabriviba.lv/projekti/climas-pilsonu-iesaistisanas-riku-kopums-sabiedribas-noturibas-veicinasanai-klimata-parmainu-konteksta/> [skatīts 13.03.24]

⁸⁸ Sabiedriskās politikas centrs «Providus». (2020). Sabiedrības līdzdalība pašvaldību attīstības plānošanas dokumentu izstrādē: Latvijas pašvaldību prakses izvērtējums. https://providus.lv/wp-content/uploads/2020/11/Providus_Sabiedribas_līdzdalība_pasvaldību_planosana_2020.pdf [skatīts 13.03.24]

14.2.	<i>Īstenot zaļo līdzdalības budžetu</i>	Zaļie līdzdalības budžeti ir viens no variantiem, kā veicināt sabiedrības iesaisti caur iedzīvotājiem aktuālo problēmu risināšanu. Zaļā līdzdalības budžeta ietvaros tiek rekomendēts atvēlēt atsevišķu finansējuma apjomu klimatnoturības un klimatneitralitātes veicināšanas projektiem.	Projekta “Līdzdalības budžeta attīstība Baltijas jūras reģionā” (EmPaci) ietvaros izveidotas vadlīnijas līdzdalības budžeta veidošanai ⁸⁹ (angļu valodā) un citi materiāli, kas atbalsta līdzdalības budžeta attīstību ^{90,91} .
Labās prakses piemēri <i>Rīgas līdzdalības budžets ir pašvaldības budžeta daļa, kas izlietojama sabiedrības ierosinātu teritorijas attīstības projektu īstenošanai. Rīga līdzdalības budžeta ideju konkursu organizē kopš 2019. gada, katru gadu tam atvēlot nelielu daļu no pašvaldības budžeta. 2023. gadā tam kopumā atvēlēti 700 000 eiro. Lai gan Rīgas līdzdalības budžets nav mērķēts tieši uz klimata politikas īstenošanu, tas neliedz pieteikt projektus, kas var veicināt klimatneitralitāti un klimatnoturību.</i> <i>Zaļie līdzdalības budžeti veiksmīgi ieviesti vairākās Eiropas valstīs un pilsētās un tie var būt vispārīgi vai specifiski tēmēti konkrētu mērķu sasniegšanai (piemēram, Skotijā līdzdalības budžets ir vērsts uz taisnīgu pārkārtošanos un klimatneitralitāti⁹², Ļubļanā (Polija) zaļais līdzdalības budžets bija vērsts uz zaļo teritoriju attīstību⁹³).</i>			
14.3.	<i>Iesaistīt sabiedrību klimata risku karsto punktu noteikšanā</i>	Iedzīvotāji var sniegt būtisku informāciju par klimata risku karstajiem punktiem pašvaldībā. Informācija var tikt ievākta gan periodiski, gan reāllaikā. Pašvaldībām tiek rekomendēts izveidot platformas un	Iedzīvotājus var motivēt iesūtīt informāciju par klimata risku karstajiem punktiem (piemēram, lietus rezultātā regulāri applūstošām teritorijām, publiskām vietām, kuras pakļautas būtiskam pilsētas siltuma salas efektam, kā arī vietām, kurās būtu nepieciešams uzstādīt papildu noēnojumu vai dzeramā ūdens brīvkrānus u.c.), piemēram, izveidojot tam speciāli paredzētu mobilo aplikāciju vai nodrošinot šādas informācijas iesniegšanu

⁸⁹ <https://empaci.eu/index.php?id=154> [skatīts 13.03.24]

⁹⁰ Vidzemes plānošanas reģions. (n.d.). Līdzdalības budžeta procesa attīstība Baltijas jūras reģionā (EmPaci). www.vidzeme.lv/lv/projekti/lidzdalibas_budzeta_procesa_attistiba_baltijas_juras_regiona_empaci [skatīts 13.03.24]

⁹¹ EmPaci. (n.d.). Empowering Participatory Budgeting in the Baltic Sea Region. <https://empaci.eu/index.php?id=1> [skatīts 13.03.24]

⁹² PB Scotland. (n.d.). Green PB in Scotland. <https://pbscotland.scot/green-pb> [skatīts 13.03.24]

⁹³ The Innovation in Politics Institute. (n.d.). Green Budget. <https://innovationinpolitics.eu/showroom/project/green-budget/> [skatīts 13.03.24]

		īstenot projektus, kuros iedzīvotāji reāllaikā var sūtīt pašvaldībai informāciju par klimata risku “karstajiem punktiem”, kā arī ieteikt risinājumus šo risku mazināšanai.	speciāli paredzētā pašvaldības mājaslapas sadaļā. Izveidojot šādus risinājumus, ir svarīgi īstenot plašu iedzīvotāju informēšanas kampaņu.
--	--	---	---

Pēdējo mēnesi aicinām ziņot par vides problēmviētām (applūstošās, sakarstošās u.c.) Rīgā, Cēsīs un Valmierā!

Labās prakses piemērs

Iepriekš minētā projekta “Dabā balstītu un viedo risinājumu portfeļa izstrāde un demonstrēšana pilsētu klimata noturības uzlabošanai Latvijā un Igaunijā (LIFE LATESTadapt)” ietvaros norisinājās Rīgas, Cēsu un Valmieras iedzīvotāju aptauja⁹⁴, kurā iedzīvotāji tika aicināti norādīt informāciju par applūstošajām un vasarās īpaši karstumam pakļautām vietām pilsētās, kā arī cita veida problēmviētām – piemēram, vietām ar sliktu gaisa kvalitāti, invazīvo sugu teritorijām.

Attēls nr. 15 Anketēšanas informatīvais plakāts projekta LifeLATESTadapt ietvaros

⁹⁴ LIFE LATESTadapt. (n.d.). Aicinām aizpildīt īsu aptaujas anketu par Rīgas, Cēsu un Valmieras vides problēmviētām. <https://lifelatestadapt.viimsivald.ee/lv/life-lv/aicinam-aizpildit-isu-aptaujas-anketu-par-rigas-cesu-un-valmieras-vides-problemvietam/> [skatīts 13.03.24]

4. Secinājumi

Izvērtējot virkni teritorijas attīstības plānošanu reglamentējošos normatīvos aktus, nacionālā līmeņa teritorijas attīstības dokumentus, pieejamos datus un rīkus, kā arī finanšu resursus, kopumā var secināt, ka būtiski šķēršļi klimatneitralitātes un klimata noturības mērķu īstenošanai pašvaldībās un plānošanas reģionos nav identificēti. Tajā pašā laikā socioloģisko aptauju, padziļināto interviju, kā arī piecu padziļinātam izvērtējumam atlasīto pašvaldību un attiecīgo plānošanas reģionu teritorijas attīstības plānošanas dokumenti apliecina, ka trūkst harmonizētas pieejas un veidi klimata politikas integrēšanai teritorijas attīstības plānošanā izvērtētajos dokumentos būtiski atšķiras.

Viens no būtiskākajiem faktoriem, kas veicina tik atšķirīgas pieejas, ir vienotas, harmonizētas metodoloģijas trūkums. Lai gan kopumā pieejamie dati un rīki aptver visus būtiskākos klimata politikai atbilstošus teritorijas attīstības plānošanas aspektus, informācija ir diezgan sadrumstalota, nav viegli atrodamā un uztverama bez specifiskām zināšanām klimata politikā. Līdz ar to lielākā daļa rekomendāciju politikas veidotājiem ir orientētas uz vienotu metodisko dokumentu un vadlīniju izstrādes. Būtisku lomu spēlē arī vienota informācijas resursa neesamība, līdz ar to svarīgi nodrošināt, ka visa aktuālā ar klimata politiku un tam pieejamo finansējumu, kā arī labo praksi saistītā informācija ir pieejama vienā uzticamā interneta resursā. Vadlīnijās tiek rekomendēts paplašināt funkcionalitāti Klimata pārmaiņu portālam (<https://klimatam.lv/>) un nodrošināt tā saturisko uzturēšanu ar aktuālāko informāciju.

Attiecībā uz budžetu plānošanu gan nacionālā, gan pašvaldību līmenī konstatēts, ka primāri būtu jātiecas stiprināt budžetu sasaisti ar attīstības plānošanas mērķiem, kā arī uzlabot klasifikācijas pieeju, kas pašlaik netiek īstenota sistemātiski un harmonizēti. Tas veicinātu izsekojamību un atvieglotu atskaitīšanos par klimata projektu īstenošanu.

Vērtējot finansējuma piešķiršanas procesu klimata politikas plānošanai un īstenošanai pieejamo finanšu instrumentu ietvaros, secināts, ka būtu jāstiprina klimata kritēriju integrācija projektu atlasē, priekšroku dodot tiem projektiem, no kuriem sagaidāms būtisks pienesums klimata mērķu sasniegšanā, nav identificēta negatīvās ietekmes pārnese un ir skaidri saskatāma saikne ar plānošanas mērķiem un prioritātēm. Vadlīnijas iekļauj sarakstu ar kritērijiem, kuri būtu ciešāk integrējami projektu atlases procesos.

Teritorijas attīstības plānošanas dokumentos starp šaurajām vietām iezīmējas oglekļa piesaistes avotu neapzināšana un pasākumu oglekļa piesaistes veicināšanai trūkums, kvantitatīvu SEG emisiju samazināšanas rādītāju trūkums, nesistemātiska pielāgošanās plānošana, nenemot vērā vispusīgu riskos balstītu pieeju.

Ņemot vērā pašreiz spēkā esošo tiesisko ietvaru un pieejamos finanšu instrumentus, pētījuma ietvaros sagatavotas metodoloģiskās rekomendācijas pašvaldībām un plānošanas reģioniem. Metodoloģiskās rekomendācijas izstrādātas un apkopotas tādā veidā, ka to piemērošana ir iespējama pakāpeniski vai daļēji, ņemot vērā esošo situāciju un pašvaldību un plānošanas

reģionu iespējas un prioritātes. Tabulā norādītie labās prakses piemēri iekļauti ar mērķi veicināt labās prakses pārnesi un pieredzes apmaiņu. Ņemot vērā teritorijas attīstības plānošanas dokumentu izstrādes laika periodus, lielāko daļu no rekomendācijām ir iespējams īstenot, arī negaidot nākamo plānošanas dokumentu izstrādes periodu, jo tās ir piemērojamas arī, piemēram, aktualizējot Investīciju plānus, izstrādājot lokālplānojums un plānojot projektus un budžetu.

Izmantoto avotu saraksts

1. AGROS. (2020). Labākās prakses un politikas grāmata. https://agrosproject.com/wp-content/uploads/2023/10/IO3-AGROS-HANDBOOK_Latvian.pdf [skatīts 13.03.24]
2. Aktuālos nacionālos inventarizācijas ziņojumus skat.: <https://videscentrs.lv/mc.lv/lapas/zinojums-par-klimatu> [skatīts 13.03.2024]
3. ALPS. (2015). Rūjienas kultūras nams. www.alps.archi/portfolio/rujienas-kulturas-nams/ [skatīts 13.03.24]
4. Ādažu novads. (10.03.2023). Līdzfinansējuma sniegšana energoefektivitātes pasākumiem daudzdzīvokļu dzīvojamās mājās (Ādažu novada pašvaldība). https://www.adazunovads.lv/lv/pakalpojumi/lidzfinansejuma-sniegsana-energoefektivitates-pasakumiem-daudzdzivoklu-dzivojamas-majas-adazu-novada-pasvaldiba?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F [skatīts 13.03.24]
5. Baltijas krasti. (23.11.2022). Zaļā infrastruktūra un dabā balstīti vides risinājumi. http://jauna.vidzeme.lv/upload/EuropeDirect/Za_infrastruktra_un_dab_balstti_risinjumi.pdf [skatīts 13.03.24]
6. Biedrība "Sabiedrība par atklātību – Delna". (n.d.). Jauniešu līdzdalība. <https://delna.lv/lv/darbibas-jomas/lidzidaliba/> [skatīts 13.03.24]
7. Centrālā finanšu un līgumu aģentūra (2023.) 6.1.1.3. Atbalsts uzņēmējdarbībai nepieciešamās publiskās infrastruktūras attīstībai, veicinot pāreju uz klimatneitrālu ekonomiku, 1. kārta <https://www.cfla.gov.lv/lv/6-1-1-3> [skatīts 20.03.2024.]
8. Centrālās statistikas pārvalde. (n.d.). Siltumnīcefekta gāzu emisijas. <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/vide/regionalie-klimata-parmainu-raditaji/21326-siltumnicefekta-gazu-emisijas?themeCode=SG> [skatīts 26.03.2024]
9. CLEANTECH LATVIA. (2021). Ilgtspējīgo lietus ūdeņu apsaimniekošanas risinājumu izmantošanas metodiskie norādījumi un projektēšanas vadlīnijas <https://drive.google.com/file/d/19yTmOCioibPFBEGos-OqyUqeP1tm4V3/view> [skatīts 31.01.2024]
10. Climate ADAPT. (n.d.). Urban Adaptation Support Tool. <https://climate-adapt.eea.europa.eu/en/knowledge/tools/urban-ast/step-0-0> [skatīts 08.03.2024]
11. ConPlusUltra GmbH. (2023). Rokasgrāmata ilgtspējīgas enerģijas un klimata rīcības plānu (SECAP) attīstībai Centrālās un Austrumeiropas (CAE) reģionā. https://ceesen.org/wp-content/uploads/2023/12/CEESEU_projekta_SECAP_rokasgrmata_LV.pdf [skatīts 13.03.24]
12. Covenant of Mayors. Reporting. <https://eu-mayors.ec.europa.eu/en/resources/reporting> [skatīts 11.03.2024]
13. Daudzdzīvokļu dzīvojamo māju energoefektivitāte 2022-2026. Altum. <https://www.altum.lv/pakalpojumi/iedzivotajiem/daudzdzivoklu-maju-energoefektivitate-2022-2026?tab=2> [skatīts 13.03.2024]
14. Diskutē par klimata ietekmi, lai izstrādātu reģiona pielāgošanās klimata pārmaiņām plānu. Zemgales plānošanas reģions. <https://www.zemgale.lv/lv/jaunums/diskute-par-klimata-ietekmi-lai-izstradatu-regiona-pielagosanas-klimata-parmainam-planu> [skatīts 13.03.2024]

15. Dobeles novada pašvaldība. (2018). Dobeles novada pašvaldības enerģētikas rīcības plāns 2018. - 2025. gadam. <https://www.dobele.lv/lv/media/8502/download?attachment> [skatīts 13.03.24]
16. Eiropas Komisija (2018) Komisijas paziņojums "Tīru planētu - visiem! Stratēģisks Eiropas ilgtermiņa redzējums par pārticīgu, modernu, konkurētspējīgu un klimatneitrālu ekonomiku". <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0773> [skatīts 13.03.24]
17. EK (2021). Komisijas paziņojums "Tehniskie norādījumi par infrastruktūras klimatrošināšanu 2021.–2027. gada periodā" (2021/C 373/01). [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021XC0916\(03\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021XC0916(03)) [skatīts 31.01.2024.]
18. EK (2023). ES Taksonomijas kompass. <https://ec.europa.eu/sustainable-finance-taxonomy/taxonomy-compass/the-compass> [skatīts 08.03.2024.]
19. Elektrum. (2023). Energopārvaldība pašvaldībās. <https://www.elektrum.lv/lv/uznemumam/energoefektivitate/seminaru-arhivs/energoparvaldiba-pasvaldibas-314>[skatīts 13.03.24]
20. EmPaci. (n.d.). Empowering Participatory Budgeting in the Baltic Sea Region. <https://empaci.eu/index.php?id=1> [skatīts 13.03.24]
21. European Union. (2023). Guidelines on Member States' adaptation strategies and plans. <https://climate.ec.europa.eu/system/files/2023-07/Guidelines%20on%20MS%20adaptation%20strategies%20and%20plans.pdf> [skatīts 13.03.24]
22. Finanšu ministrija (2023). Principa "Nenodarīt būtisku kaitējumu" novērtējums. https://tapportals.mk.gov.lv/attachments/legal_acts/additional_documents/67a24ff8-b692-4afc-bd8a-f94a5360f107/download [skatīts 08.03.2024.]
23. <https://empaci.eu/index.php?id=154> [skatīts 13.03.24]
24. <https://www.tet.lv/par-tet/par-mums/jaunumi/viedas-gaismas-kipsala-palidzejusas-pasvaldibai-ietauptit-vairak-neka-4600-eiro> [skatīts 13.03.24]
25. Izglītības un zinātnes ministrija. (2021). Vadlīnijas pašvaldībām izglītības netiešo izdevumu finanšu datu un budžeta analīzes indikatoru piemērošanai. <https://www.izm.gov.lv/lv/media/12770/download> [skatīts 09.01.2024]
26. Jēkabpils pilsētas pašvaldība. (2010). Jēkabpils pilsētas Ilgtspējīgas enerģētikas rīcības plāns 2010. – 2020. gadam. https://www.zrea.lv/upload/attach/SEAP%20Jekabpils%20latv_14Oct2010.pdf [skatīts 13.03.24]
27. Klaipēdas pilsētas pašvaldības pielāgošanās klimata pārmaiņām plāns (lietuviešu valodā) <https://klimatokaita.lt/media/17883/galutine-ataskaita-23062023.pdf> [skatīts 13.03.2024]
28. Klimata likuma projekts (pēdējā uz 28.02.24. publiski pieejamā redakcija). https://tapportals.mk.gov.lv/legal_acts/7987de45-93fd-45e3-ac4c-948251c622d9 [skatīts 13.03.24]
29. Klimata pārmaiņu mazināšana un pielāgošanās tām. <https://mps.vas.gov.lv/edu/course/854> [skatīts 22.03.2024]
30. Kurzemes plānošanas reģions. (2015). Kurzemes plānošanas reģiona Ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2015.-2030.gadam. <https://www.kurzemesregions.lv/wp-content/uploads/2018/11/Kurzeme-2030.pdf>[skatīts 13.03.24]
31. Kurzemes plānošanas reģions. (2021). Kurzemes plānošanas reģiona Attīstības programma 2021.-2027. gadam. Stratēģiskā daļa. <https://www.kurzemesregions.lv/wp->

- [content/uploads/2022/06/KPR_AP_2021.-2027._Strategiska_dala_Gala_redakcija.pdf](#)
[skatīts 13.03.24]
32. LATESTadapt. (n.d.). Dabā balstītu un viedu risinājumu portfeļa izstrāde un demonstrēšana pilsētvides klimatnoturības uzlabošanai Igaunijā un Latvijā. <https://lifelatestadapt.viimsivald.ee/lv/sakuma-lapa/> [skatīts 12.03.2024]
 33. LatViaNature projekta rezultāti. <https://latvianature.daba.gov.lv/rezultati/> [skatīts 13.03.2024]
 34. Latvijas pilsoniskā alianse. (2017). Pilsoniskās iesaistes veicināšana pašvaldībā. Ķekavas novada piemērs. <https://www.activecitizensfund.lv/storage/documents/pilsoniskas-iesaistes-veicinasana-pasvaldiba-kekavas-novada-piemers.pdf> [skatīts 13.03.24]
 35. Latvijas vides ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs. (2023). Pašvaldību klimatiskie raksturojumi. https://klimats.meteo.lv/klimats_latvija/pasvaldibu_apskati/
 36. Latvijas vides ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs. (n.d.). Latvijas plūdu riska un plūdu draudu kartes. <https://geodata.lv GMC.lv/portal/apps/webappviewer/index.html?id=8cee7f5e1e26458b bc23275bd79a6ec2> [skatīts 13.03.24]
 37. LET'S GO CIRCULAR! REA <https://rea.riga.lv/lv/aktualie-projekti/projekti/lets-go-circular> [skatīts 13.03.2024]
 38. LETA. (15.10.2023). Ķīpsalā atklāta vides un gaisa kvalitātes monitoringa stacija. <https://www.1188.lv/en/news/kipsala-atklata-vides-un-gaisa-kvalitates-monitoringa-stacija/20607> (attēls) [skatīts 13.03.24]
 39. Liepāja. (2020). Liepājas pilsētas ilgtspējīgas enerģētikas un klimata rīcības plāns 2020-2030.gadam. https://faili.liepaja.lv/Bildes/Dokumenti/Dokumentu-biblioteka/Stratēģijas-nozaru-plāni/Liepaja_Enerģētikas-koncepcija_Final.pdf [skatīts 13.03.24]
 40. Liepāja. (n.d.). Energoefektivitātes pasākumi. <https://www.liepaja.lv/energoefektivitates-pasakumi/atbalsts-dzīvoklu-eku-energoefektivitatei/> [skatīts 13.03.24]
 41. Liepājas pilsēta. (2012). Detālplānojums Liepājas pilsētas teritorijai Baltijas jūras krasta kāpu aizsargjoslā robežās no Cietokšņa kanāla (starp Tosmares ezeru un Baltijas jūru) līdz Liepājas pilsētas ziemeļu robežai starp Baltijas jūru un Tosmares ezeru. https://geolatvija.lv/geo/tapis#document_5859 [skatīts 13.02.2024.]
 42. Liepājas valstspilsēta un Dienvidkurzemes novads. (2022). Liepājas valstspilsētas un Dienvidkurzemes novada attīstības programma 2022.–2027. Gadam Stratēģiskā daļa. https://faili.liepaja.lv/Bildes/Dokumenti/Pilsetas-attistiba/2_LDK_AP_2027_Strategiska_dala_pilnveidota_redakcija_apstiprinats.pdf [skatīts 13.03.24]
 43. Liepājas valstspilsēta un Dienvidkurzemes novads. (2022a). Liepājas valstspilsētas un Dienvidkurzemes novada ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2035. gadam. https://faili.liepaja.lv/Bildes/Dokumenti/Pilsetas-attistiba/1_LDK_IAS_35_Pilnveidota_redakcija_apstiprinats.pdf [skatīts 13.02.2024.]
 44. LIFE LATAESTadapt. (n.d.). Aicinām aizpildīt īsu aptaujas anketu par Rīgas, Cēsu un Valmieras vides problēmvietaš. <https://lifelatestadapt.viimsivald.ee/lv/life-lv/aicinam-aizpildit-isu-aptauja-anketu-par-rigas-cesu-un-valmieras-vides-problemvietam/> [skatīts 13.03.24]
 45. LIFE LATESTadapt. (n.d.). Dabā balstītu un viedo risinājumu portfeļa izstrāde un demonstrēšana pilsētu klimata noturības uzlabošanai Latvijā un Igaunijā (LIFE LATESTadapt). <https://lifelatestadapt.viimsivald.ee/lv/materiali/> [skatīts 13.03.24]

46. Ludzas novada pašvaldība. (2013). Ludzas novada ilgtspējīgas enerģētikas rīcības plāns 2013. – 2020. gadam. https://mycovenant.eumayors.eu/docs/seap/5117_1389881557.pdf [skatīts 13.03.24]
47. Ministru kabineta 2005. gada 13. decembra noteikumi Nr. 934 "Noteikumi par budžetu izdevumu klasifikāciju atbilstoši funkcionālajām kategorijām". <https://likumi.lv/ta/id/123806> [skatīts 09.01.2024]
48. Ministru kabineta 2013. gada 30. aprīļa noteikumi Nr. 240 "Vispārīgie teritorijas plānošanas, izmantošanas un apbūves noteikumi". <https://likumi.lv/ta/id/256866> [skatīts 13.03.24]
49. Ministru kabineta 2019. gada 17. jūlija rīkojums Nr. 380 "Par Latvijas pielāgošanās klimata pārmaiņām plānu laika posmam līdz 2030. gadam". <https://likumi.lv/ta/id/308330> [skatīts 13.03.24]
50. Ministru kabineta 2020. gada 28. janvāra informatīvais ziņojums "Latvijas stratēģija klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050. gadam". <https://likumi.lv/ta/id/342214> [skatīts 13.03.24]
51. Ministru kabineta 2021. gada 7. jūlija rīkojums Nr. 490 "Par Digitālās transformācijas pamatnostādņēm 2021.–2027. gadam". <https://likumi.lv/ta/id/324715> [skatīts 23.03.2024]
52. Ministru kabineta 2022. gada 25. oktobra noteikumi Nr. 675 "Siltumnīcefekta gāzu inventarizācijas sistēmas, prognožu sistēmas un sistēmas ziņošanai par pielāgošanos klimata pārmaiņām izveidošanas un uzturēšanas kārtība". <https://likumi.lv/ta/id/336733> [skatīts 09.01.2024]
53. Ministru kabinets. (2020). Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.-2027. gadam. <https://www.mk.gov.lv/lv/latvijas-nacionalais-attistibas-plans> [skatīts 09.01.2024]
54. Ministru kabinets. (2023). Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam (Latvija 2030). <https://www.mk.gov.lv/lv/latvijas-ilgtspejigas-attistibas-strategija> [skatīts 09.01.2024]
55. Ministru kabinets (2023) Ministru kabineta noteikumi Nr. 57 "Eiropas Savienības Atveseļošanas un noturības mehānisma plāna 1. komponentes "Klimata pārmaiņas un vides ilgtspēja" 1.1. reformu un investīciju virziena "Emisiju samazināšana transporta sektorā" 1.1.1.r. reformas "Rīgas metropoles areāla transporta sistēmas zaļināšana" 1.1.1.3.i. investīcijas "Pilnveidota veloceļu infrastruktūra" īstenošanas noteikumi", <https://likumi.lv/ta/id/339444-eiropas-savienibas-atveselosanas-un-noturibas-mehanismas-plana-1-komponentes-klimata-parmainas-un-vides-ilgtspeja-1-1-reformu> [skatīts 20.03.2024.]
56. Ministru kabinets (2024). Ministru kabineta noteikumi Nr. 54 "Eiropas Savienības kohēzijas politikas programmas 2021.–2027. gadam 2.2.3. specifiskā atbalsta mērķa "Uzlabot dabas aizsardzību un bioloģisko daudzveidību, "zaļo" infrastruktūru, it īpaši pilsētvidē, un samazināt piesārņojumu" 2.2.3.5. pasākuma "Gaisa piesārņojuma samazināšanas pasākumi pašvaldībās" pirmās un otrās projektu iesniegumu atlases kārtas īstenošanas noteikumi", <https://likumi.lv/ta/id/349191-eiropas-savienibas-kohezijas-politikas-programmas-20212027-gadam-223-specifiska-atbalsta-merka-uzlabot-dabas-aizsardzibu-un-biologisko-daudzveidibu-zalo-infrastrukturu-it-ipasi-pilsetvide-un-samazinat-piesarnojumu-2235-pasakuma-gaisa-piesarnojuma-samazinanas-pasakumi-pasvaldibas-pirmas-un-otras-projektu-iesniegumu-atlases-kartas-istenosanas-noteikumi> [skatīts 20.03.2024.]
57. Oficiālais statistikas portāls. (n.d.). Reģionālie klimata pārmaiņu rādītāji. <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/vide/regionalie-klimata-parmainu-raditaji>

58. Pašvaldības. Būvniecības kontroles valsts birojs. <https://www.bvkb.gov.lv/lv/pasvaldibas> [skatīts 13.03.2024]
59. PB Scotland. (n.d.). Green PB in Scotland. <https://pbscotland.scot/green-pb> [skatīts 13.03.24]
60. Priede A., Silamiķe I. (2015). Rekomendācijas izstrādātu kūdras purvu renaturalizācijai: kopsavilkums. Latvijas Universitātes Bioloģijas institūts, Salaspils. https://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/latvijaspurvi/Nosleguma_konference_prez/Rekomend_isa_versija_final.pdf [skatīts 13.03.24]
61. PROVIDUS. (2022). Vadlīnijas iedzīvotāju padomju veidošanai pašvaldībās". <https://providus.lv/wp-content/uploads/2022/12/VADLINIJAS.pdf> [skatīts 11.03.2024]
62. Public Buildings. European Commission. https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-efficiency/energy-efficiency-targets-directive-and-rules/public-buildings_en [skatīts 13.03.2024]
63. Reģionālie klimata pārmaiņu rādītāji. CSP. <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/vide/regionalie-klimata-parmainu-raditaji/21326-siltumnicefeka-gazu-emisijas?themeCode=SG> [skatīts 20.03.2024]
64. Rīgas dome. (2021). Dabas daudzveidības veicināšanai Rīgā vairākās teritorijās varēs veidot plavas. <https://www.riga.lv/lv/jaunums/dabas-daudzveidibas-veicinasanai-riga-vairakas-teritorijas-vares-veidot-plavas> [skatīts 14.03.2024]
65. Rīgas domes Pilsētas attīstības departaments. (2022). Rīgas attīstības programma 2022. – 2027. gadam: Stratēģiskā daļa. https://www.rdpad.lv/wp-content/uploads/2022/07/AP2027_Programma_Apstiprinata_1284.pdf [skatīts 13.03.24]
66. Rīgas domes Pilsētas attīstības departaments. (2022). Rīgas attīstības programma 2022. – 2027. gadam: Investīciju plāns 2023.-2025. gadam. https://www.rdpad.lv/wp-content/uploads/2023/07/Investiciju_plans_RD-23-2818-le.pdf [skatīts 13.03.24]
67. Rīgas domes Pilsētas attīstības departaments. (2023). Rīgas attīstības programma 2022. – 2027. gadam: Rīcības plāns https://www.rdpad.lv/wp-content/uploads/2023/07/Ricibas_plans_RD-23-2818-le.pdf [skatīts 13.03.24]
68. RĪGAS MEŽU 2022.gada Ilgtspējas pārskats: apliecinājums uzņēmuma ambīcijām un sasniegtajam ilgtspējas jomā. <https://rigasmezi.lv/jaunumi/riga-mezu-2022-gada-ilgtspejas-parskats-apliecinajums-uznemuma-ambicijam-un-sasniegtajam-ilgtspejas-joma> [skatīts 13.03.2024]
69. Rīgas valstspilsēta, Rīgas enerģētikas aģentūra. (2022). Rīgas valstspilsētas Ilgtspējīgas enerģētikas un klimata rīcības plāns 2022.- 2030.gadam. <https://rea.riga.lv/upload/media/default/0001/01/c6259fc2d1d8f8e342e82a35d7ff18b591cc75dd.pdf> [skatīts 13.03.24]
70. Rīgas valstspilsētas pašvaldība. (08.09.2021). Publiskās apspriešanas sanāksme. https://www.rdpad.lv/wp-content/uploads/2021/08/AP2027_prezentacija_080921.pdf [skatīts 13.03.24]
71. Rīgas valstspilsētas pašvaldības teritorijas kopšanas un būvju uzturēšanas saistošie noteikumi. <https://www.riga.lv/lv/saistoso-noteikumu-projekti/rigas-valstspilsetas-pasvaldibas-teritorijas-kopsanas-un-buvju-uzturesanas-saistosie-noteikumi> [skatīts 14.03.2024]
72. Sabiedriskās politikas centrs "PROVIDUS". (2019). Pārskats par iedzīvotāju iesaistes piemēriem Latvijas pašvaldībās. https://providus.lv/article_files/3607/original/Parskats_par_iedzivotaju_iesaisti_LV.pdf?1572427163 [skatīts 13.03.24]

73. Sabiedriskās politikas centrs «Providus». (2020). Sabiedrības līdzdalība pašvaldību attīstības plānošanas dokumentu izstrādē: Latvijas pašvaldību prakses izvērtējums. https://providus.lv/wp-content/uploads/2020/11/Providus_Sabiedribas_lidzdaliba_pasvaldibu_planosana_2020.pdf [skatīts 13.03.24]
74. Sabiedriskās politikas centrs «Providus». (2020). Sabiedrības līdzdalība pašvaldību attīstības plānošanas dokumentu izstrādē: Latvijas pašvaldību prakses izvērtējums. https://providus.lv/wp-content/uploads/2020/11/Providus_Sabiedribas_lidzdaliba_pasvaldibu_planosana_2020.pdf [skatīts 13.03.24]
75. Scientific Outcome of the IPBES-IPCC co-sponsored workshop on biodiversity and climate change” (2021) https://files.ipbes.net/ipbes-web-prod-public-files/2021-06/2021_IPCC-IPBES_scientific_outcome_20210612.pdf [skatīts 13.03.2024]
76. Siltumnīcefekta gāzu emisijas reģionos, valstspilsētās un novados 2020 – 2021. CSP. https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__ENV__GP__GPE/GPE020 [skatīts 20.03.2024]
77. Stratlab. (2020). Tartu Climate Assembly discussions. <https://stratlab.ee/en/tartu-climate-assembly-discussions/> [skatīts 13.03.24]
78. Tallinn Strategy Centre. (n.d.). Rahvakogu. <https://onlineexpo.com/en/rahvakogu/programme/> [skatīts 13.03.24]
79. Task Force for National Greenhouse Gas Inventories. <https://www.ipcc-nggip.iges.or.jp/> [skatīts 13.03.2024]
80. TET. (12.10.2023). Ķīpsalā atklāta vides un gaisa kvalitātes monitoringa stacija; tās rādītāji pieejami visiem. <https://www.tet.lv/par-tet/par-mums/jaunumi/kipsala-atklata-vides-un-gaisa-kvalitates-monitoringa-stacija-tas-raditaji-pieejami-visiem> [skatīts 13.03.24]
81. The Innovation in Politics Institute. (n.d.). Green Budget. <https://innovationinpolitics.eu/showroom/project/green-budget/> [skatīts 13.03.24]
82. URBACT. (n.d.). Engaging stakeholders. <https://urbact.eu/toolbox-home/engaging-stakeholders> [skatīts 13.03.24]
83. Valmieras novads. (n.d.). Pašvaldības līdzfinansējums dzīvojamo māju energoefektivitātes pasākumu veikšanai. <https://www.valmierasnovads.lv/pasvaldibas-lidzfinansejums-dzivojamo-maju-energoefektivitates-pasakumu-veiksanai/> [skatīts 13.03.24]
84. Valsts kanceleja. (2022). Vadlīnijas sabiedrības līdzdalības nodrošināšanai valsts pārvaldē. <https://www.mk.gov.lv/lv/media/13835/download> [skatīts 13.03.24]
85. VARAM. (2023). “Saistošo noteikumu projekta paskaidrojuma raksts”. <https://www.varam.gov.lv/lv/media/34908/download?attachment> [skatīts 11.03.2024]
86. Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija. (08.01.2024). Viedās pašvaldības. <https://www.varam.gov.lv/lv/viedas-pasvaldibas> [skatīts 13.03.24]
87. Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija. (2018). Latvijas pielāgošanās klimata pārmaiņām plāns laika posmam līdz 2030. gadam. https://tap.mk.gov.lv/doc/2018_12/VARAMPI_061218_LPKPPlans.1263.docx [skatīts 13.03.24]
88. Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija. (2019). Vadlīnijas pašvaldībām administratīvo izdevumu finanšu datu un budžeta analīzē indikatoru piemērošana. <https://drive.google.com/file/d/1o3thKtdrScYFOUpnTBCpdf6KBKMzaQNM/view> [skatīts 09.01.2024]

89. Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija. (n.d.).Aktivitāte "Viedās pašvaldības". https://www.varam.gov.lv/sites/varam/files/media_file/1_viedas-pasvaldibas_avecizola.pdf [skatīts 13.03.24]
90. Vidzemes plānošanas reģions. (n.d.). Līdzdalības budžeta procesa attīstība Baltijas jūras reģionā (EmPaci). www.vidzeme.lv/lv/projekti/lidzdalibas_budzeta_procesa_attistiba_baltijas_juras_region_a_empaci [skatīts 13.03.24]
91. Zaļā brīvība. (2023). CLIMAS: Pilsoņu iesaistīšanas metožu kopums sabiedrības noturības veicināšanai klimata pārmaiņu kontekstā. <https://www.zalabriviba.lv/projekti/climas-pilsonu-iesaistisanas-riku-kopums-sabiedribas-noturibas-veicinasanai-klimata-parmainu-konteksta/> [skatīts 13.03.24]
92. Zeimuls. (n.d.). Austrumlatvijas radošo pakalpojumu centra „Zeimuls”. <http://zeimuls.lv/>. [skatīts 13.03.24]
93. Zemgales plānošanas reģions. (2015). Zemgales plānošanas reģiona ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2015-2030. <https://www.zemgale.lv/lv/media/97/download?attachment> [skatīts 13.03.2024]

Pielikumi

Tabula nr. 6 SEG aprēķinu metode pašvaldībās

	SEG aprēķinu metodika	Iekļautie sektori
Rīga	Dokuments: Rīgas valstspilsētas Ilgtspējīgas enerģētikas un klimata rīcības plāns 2022.- 2030.gadam⁹⁵. Metodika: Pilsētu mēra pakta izstrādātā metodika no vadlīnijām “Kā izstrādāt ilgtspējīgas enerģētikas rīcības plānu”.	- Siltumapgāde - Elektroapgāde - Transporta sektors (privātais, sabiedriskais un pašvaldības) CO₂ emisijas rīcības plānā iedalītas divās kategorijās: (1) ar enerģiju saistītas emisijas, kas izriet no enerģijas patēriņa apjoma un (2) ar enerģiju nesaistītas emisijas, kas izriet no notekūdeņu un atkritumu apsaimniekošanas un mežsaimniecības sektoriem.
Liepāja	Dokuments: Liepājas pilsētas Ilgtspējīgas enerģētikas un klimata rīcības plāns 2020-2030.gadam⁹⁶ Metodika: Pilsētu mēra pakta izstrādātā metodika no vadlīnijām “Kā izstrādāt ilgtspējīgas enerģētikas rīcības plānu”.	- Siltumapgāde (Centralizētā siltumenerģijas ražošana, dabas gāzes patēriņš) - Elektroapgāde - Transporta sektors (privātais, sabiedriskais un pašvaldības)

⁹⁵ Rīgas valstspilsēta, Rīgas enerģētikas aģentūra. (2022). Rīgas valstspilsētas Ilgtspējīgas enerģētikas un klimata rīcības plāns 2022.- 2030.gadam. <https://rea.riga.lv/upload/media/default/0001/01/c6259fc2d1d8f8e342e82a35d7ff18b591cc75dd.pdf> [skatīts 13.03.24]

⁹⁶ Liepāja. (2020). Liepājas pilsētas Ilgtspējīgas enerģētikas un klimata rīcības plāns 2020-2030.gadam. https://faili.liepaja.lv/Bildes/Dokumenti/Dokumentu-biblioteka/Stratēģijas-nozaru-plāni/Liepaja_Enerģētikas-koncepcija_Final.pdf [skatīts 13.03.24]

Dobeles novads	Dokuments: Dobeles novada pašvaldības enerģētikas rīcības plāns 2018. - 2025. gadam⁹⁷. Metodika: Pilsētu mēra pakta izstrādātā metodika no vadlīnijām „IERP ceļvedis”.	- Privātais transports - Pašvaldības transports - Elektroenerģijas patēriņš - Enerģijas patēriņš pašvaldības ēkās un infrastruktūrā
Jēkabpils novads	Dokuments: Jēkabpils pilsētas ilgtspējīgas enerģētikas rīcības plāns 2010. – 2020. gadam⁹⁸. Aktuālāka versija nav identificēta. Metodika: emisiju aprēķināšanā tiek izmantota „standarta” metodika un parametri, kas balstās uz Klimata Pārmaiņu Starpvaldību padomes (IPCC - Intergovernmental Panel on Climate Change) izstrādātajām vadlīnijām	- Siltumapgāde centralizētās siltumapgādes sistēmā (Rūpniecība, dzīvojamās ēkas, trešo personu ēkas, pašvaldības (pilsētas) ēkas) - Elektroapgāde - Transporta sektora degvielas patēriņš (privātais, sabiedriskais un pašvaldības)
Ludzas novads	Dokuments: Ludzas novada ilgtspējīgas enerģētikas rīcības plāns 2013. – 2020. gadam⁹⁹. Aktuālāka versija nav identificēta. Metodika: standarta emisiju faktoru noteikšanas metodika – Klimata Pārmaiņu Starpvaldību padomes IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change) izstrādātās vadlīnijas	- Transports - Elektroenerģijas patēriņa sektors - Siltumapgādes sektors

⁹⁷ Dobeles novada pašvaldība. (2018). Dobeles novada pašvaldības enerģētikas rīcības plāns 2018. - 2025. gadam. <https://www.dobele.lv/lv/media/8502/download?attachment> [skatīts 13.03.24]

⁹⁸ Jēkabpils pilsētas pašvaldība. (2010). Jēkabpils pilsētas ilgtspējīgas enerģētikas rīcības plāns 2010. – 2020. gadam. https://www.zrea.lv/upload/attach/SEAP%20Jekabpils%20latv_14Oct2010.pdf [skatīts 13.03.24]

⁹⁹ Ludzas novada pašvaldība. (2013). Ludzas novada ilgtspējīgas enerģētikas rīcības plāns 2013. – 2020. gadam. https://mycovenant.eumayors.eu/docs/seap/5117_1389881557.pdf [skatīts 13.03.24]